

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Openluchtzwembad

Ieper, West-Vlaanderen

2024L17

Archeologienota

Verslag van resultaten

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

VEC

Vlaams
Erfgoed
Centrum

GATE
ARCHEOLOGIE

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Aaron Willaert

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2024

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. BUREAUONDERZOEK [BO]	3
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 De onderzoeksopdracht	5
1.1.3 Het projectgebied	6
1.2 ASSESSMENT	9
1.2.1 Landschappelijk kader	9
1.2.2 Archeologisch kader	11
1.2.3 Historisch kader	16
1.2.4 Geofysisch onderzoek	36
1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK	40
BIBLIOGRAFIE	i
BIJLAGE	iii

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de realisatie van een nieuw openluchtwembad in Ieper. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 7010 m², de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt ca. 5835 m².

Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan deels in een zone bestemd als woongebied, deels in een zone bestemd als parkgebied. Het onderzoeksterrein is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Ieper. Het plangebied situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 100 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt.

RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

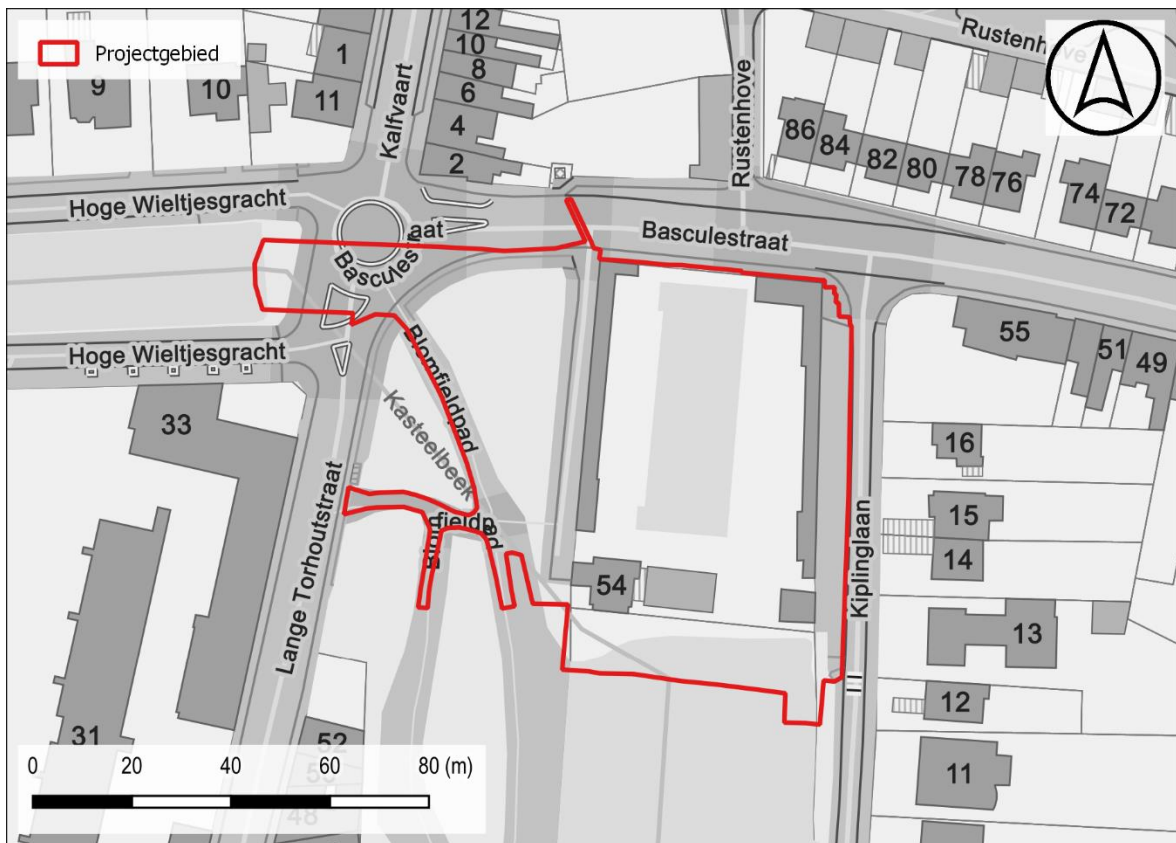
Figuur 1: Projectgebied ten aanzien van de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Ieper.

1. BUREAUONDERZOEK [BO]

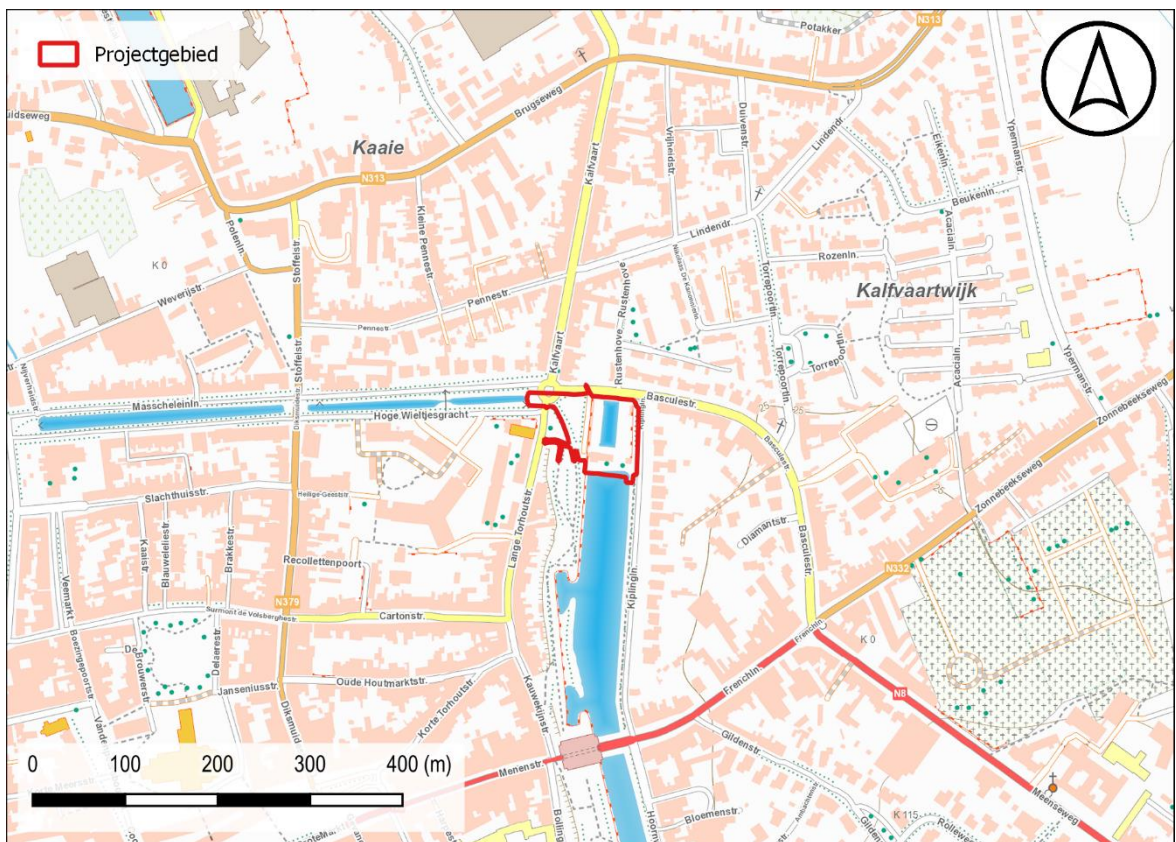
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2024L17	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
BOUNDING GEOMETRY	X ₁ : 45827	Y ₁ : 172595
	X ₂ : 46064	Y ₂ : 172765
KADASTER	Ieper, Afdeling 1, sectie G, nr's: 281/7d, 281/7b Figuur 1	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 2	
OPZET INITIATIEFNEMER	Figuur 4	

Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

Figuur 3: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)

1.1.2 De onderzoeksopdracht

1.1.2.1 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

“Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.”
– CGP 4.0; p. 28

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, topografie, geomorfologie, bodemgebruik, vegetatie, en ingreephistoriek, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het afgebakende projectgebied opgesteld. Hiertoe wordt een stapsgewijze onderzoeksprocedure doorlopen, waarbij de vraagstelling steeds teruggekoppeld wordt naar volgende kernpunten:

- Wat is de trefkans op intact bewaarde archeologische aanwijzingen?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden? Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?

1.1.2.2 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek fase BO

RUBEN WILLAERT NV werd aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureauonderzoek op te maken. Dit bureauonderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van Ruben Willaert NV. De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op bodemkundig, landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De archeologienota werd opgemaakt middels *Office*- en *Adobe*-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. Hierin werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op geopunt.be, dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be, cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris [CAI]¹. De geraadpleegde literatuur, de digitale bronnen en het kaartmateriaal zijn te vinden in de bijlage.

¹ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen en andere sites met erfgoedwaarde; onder dezelfde noemer verzamelen we alle opgestelde archeologienota's vanaf 2015.

1.1.3 Het projectgebied

1.1.3.1 Archeologische voorkennis

Binnen de grenzen van het projectgebied vond in het verleden reeds archeologisch (voor)onderzoek plaats via een toelatingsaanvrag wetenschappelijke vraagstelling (zie 1.2.3).

1.1.3.2 Ruimtelijke situering

Het projectgebied is gelegen in Ieper in de provincie West-Vlaanderen. Het projectgebied grenst ten noorden aan de Basculestraat en ten oosten aan de Kiplinglaan. Het projectgebied situeert zich aan de noordoostelijke periferie van de stad.

Figuur 4: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.1.3.3 *Geplande bodemingrepen*

De opdrachtgever plant werkzaamheden aan en rondom het openluchtwembad van Ieper.

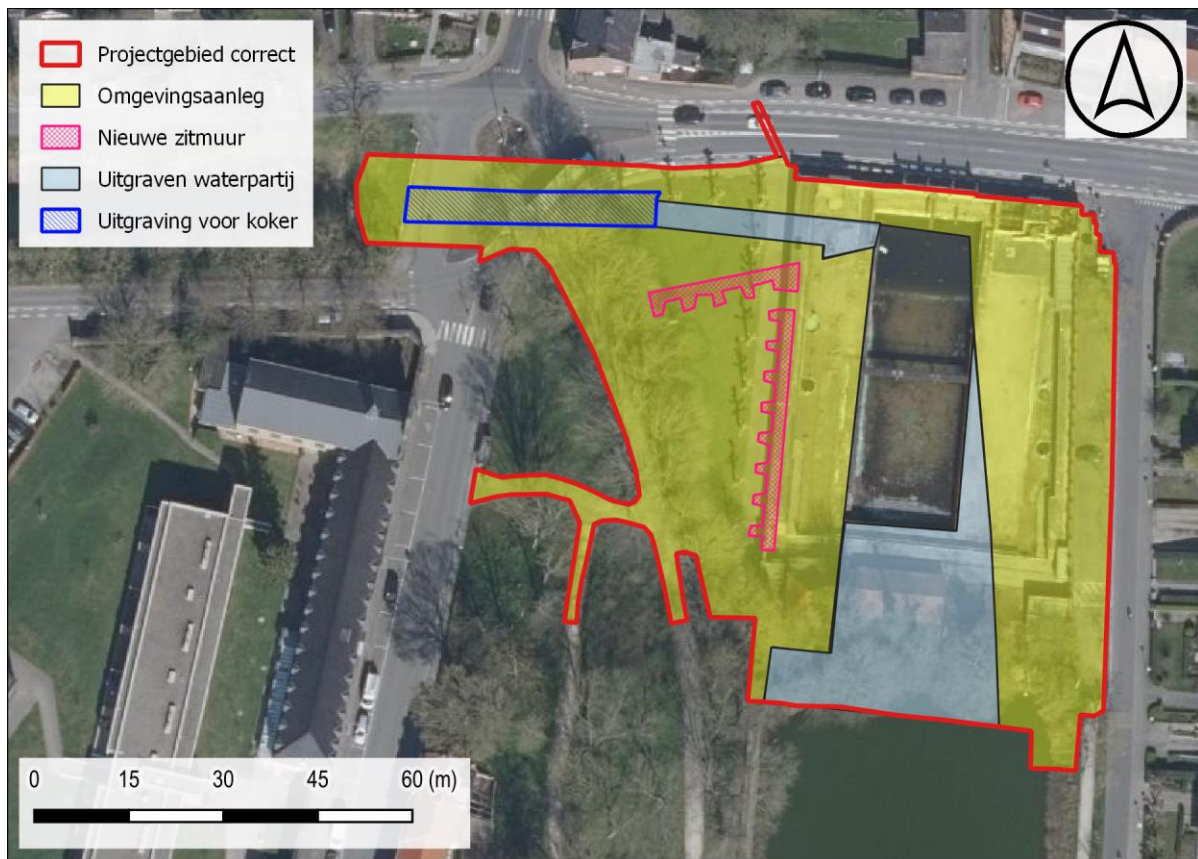
Concreet worden de volgende bodemingrepen voorzien.

Het uitgraven van een nieuwe waterpartij ten zuiden en ten oosten van de bestaande zwembadkuip. De west- en noordwand van het zwembad zullen hergebruikt worden. De nieuwe waterpartij zal minder diep zijn dan het bestaande zwembad, wat betekent dat de zone van het huidige zwembad voor een stuk zal opgevuld worden. De nieuwe waterpartij wordt aangelegd tot op een diepte van ca. 1,5 m-mv. Er zal een bijkomende uitgraving nodig zijn van ca. 935 m².

In het noorden zal de verbinding gemaakt worden tussen de nieuwe gracht en de Wieltjesgracht, dit zal deels via een koker en deels via open water gebeuren. Het gedeelte open water heeft een oppervlakte van ca. 160 m², voor de koker zal een uitgraving nodig zijn over een oppervlakte van ca. 210 m². De uitgraving voor de koker doorkruist de Lange Torhoutstraat.

Over de rest van het projectgebied wordt omgevingsaanleg voorzien, deels groenzone, deels verharding (ca. 4900 m²). Een deel van de bestaande paden wordt opnieuw aangelegd. Voor deze volledige buitenaanleg zal de bodemingreep max. 50 cm-mv bedragen. Er zal een nieuwe zitmuur aangelegd worden op de plaats van de vermoedelijke Vaubanmuur. In deze zone zal de fundering mogelijk iets dieper reiken dan 50 cm-mv.

De gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt **ca. 5835 m²**.

Figuur 5: Synthese geplande werken weergegeven op de meest recente luchtopname (Bron: Geopunt).

1.2 ASSESSMENT

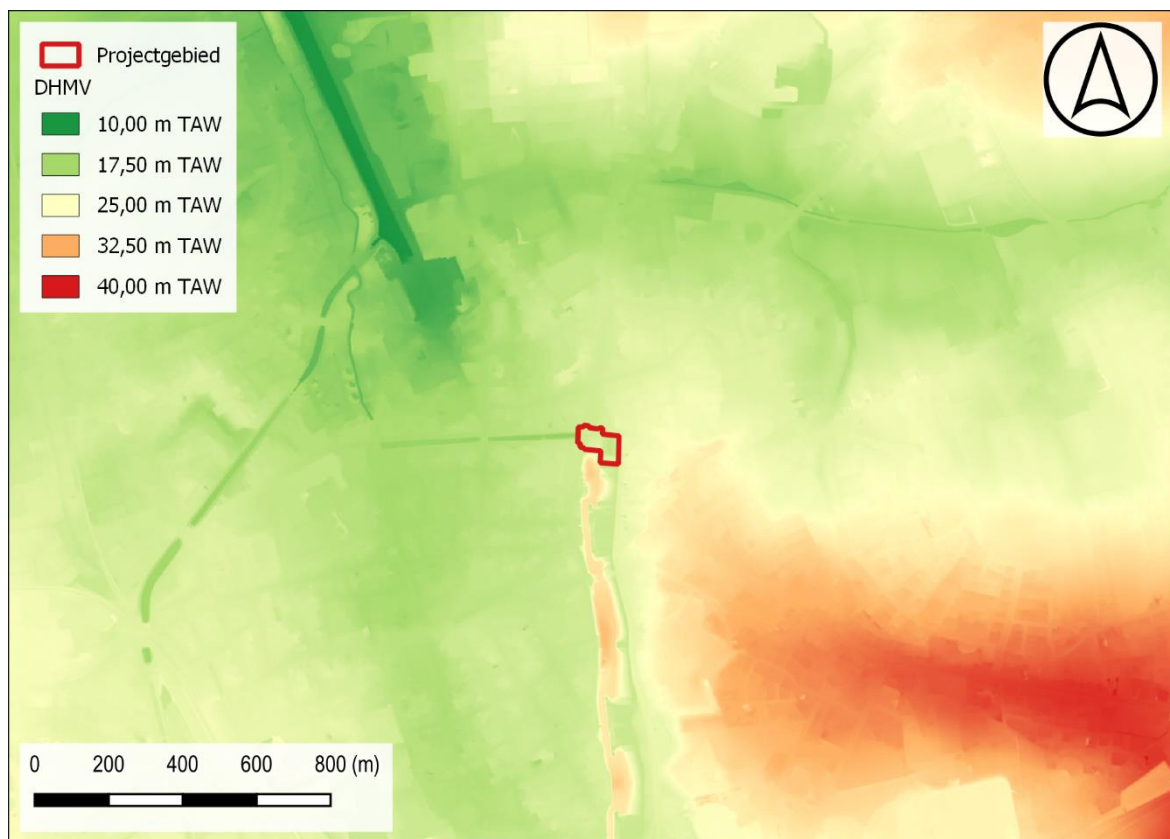
1.2.1 Landschappelijk kader

Het onderzoeksterrein is gelegen binnen stedelijke gebieden en havengebieden.

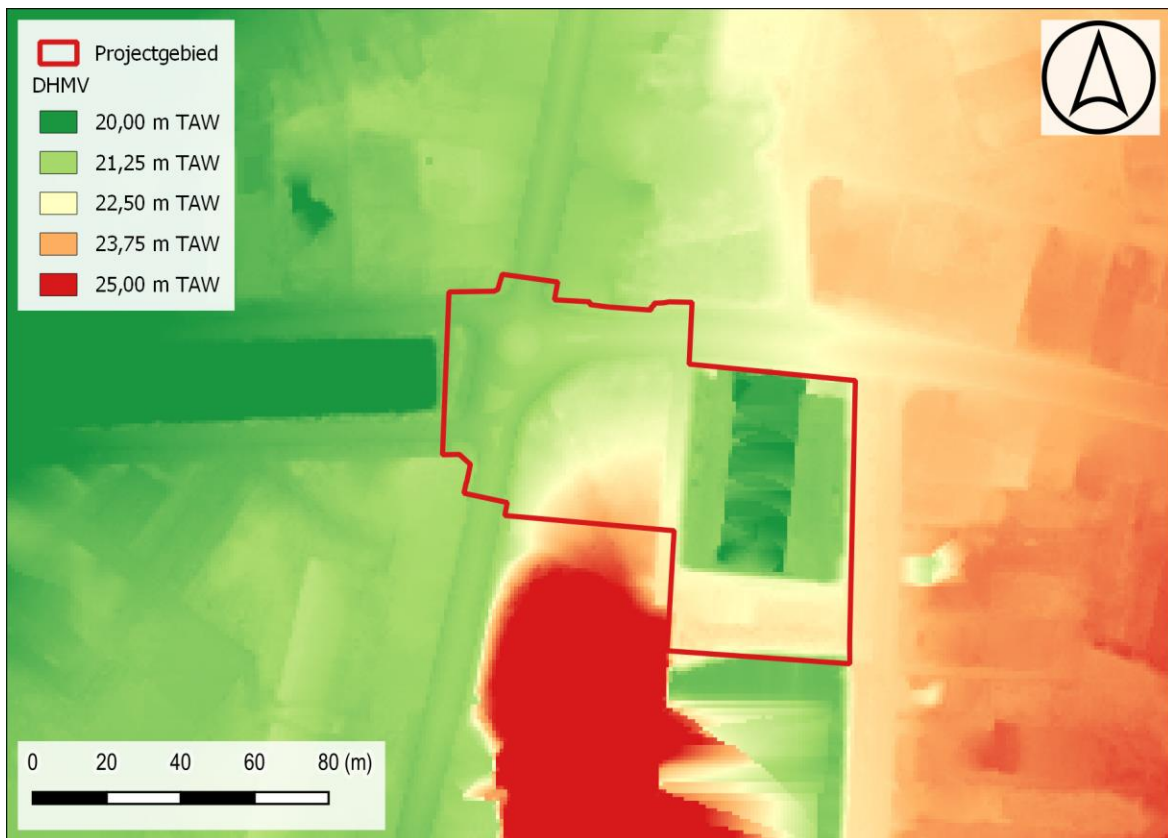
Ieper is gelegen ten noorden van de West-Vlaamse heuvels. Deze heuvelrij van de Vidaigneberg, Rodeberg, Scherpenberg en Monteborg-Kemmelberg vormt de natuurlijke waterscheidingslijn tussen het IJzerbekken in het noorden en het Leiebekken in het zuiden. Het landschap ten noorden van deze heuvelrij wordt gekenmerkt door steile hellingen met zuidwest-noordoost georiënteerde beekvalleien en een overgangszone naar het laagland van Poperinge en Ieper. Hydrografisch is het projectgebied gelegen in het IJzerbekken met deelbekken Ieper-Ambacht.

Het plangebied is gelegen op de noordwestelijke helling van een westelijke uitloper van de Midden-West-Vlaamse heuvelrug richting het alluvium van de Bellewaerdebeek en de Ieperlee. Op het detailbeeld van het DHMV zijn de contouren van de stadsversterkingen en de locatie van het openluchtzwembad duidelijk te herkennen.

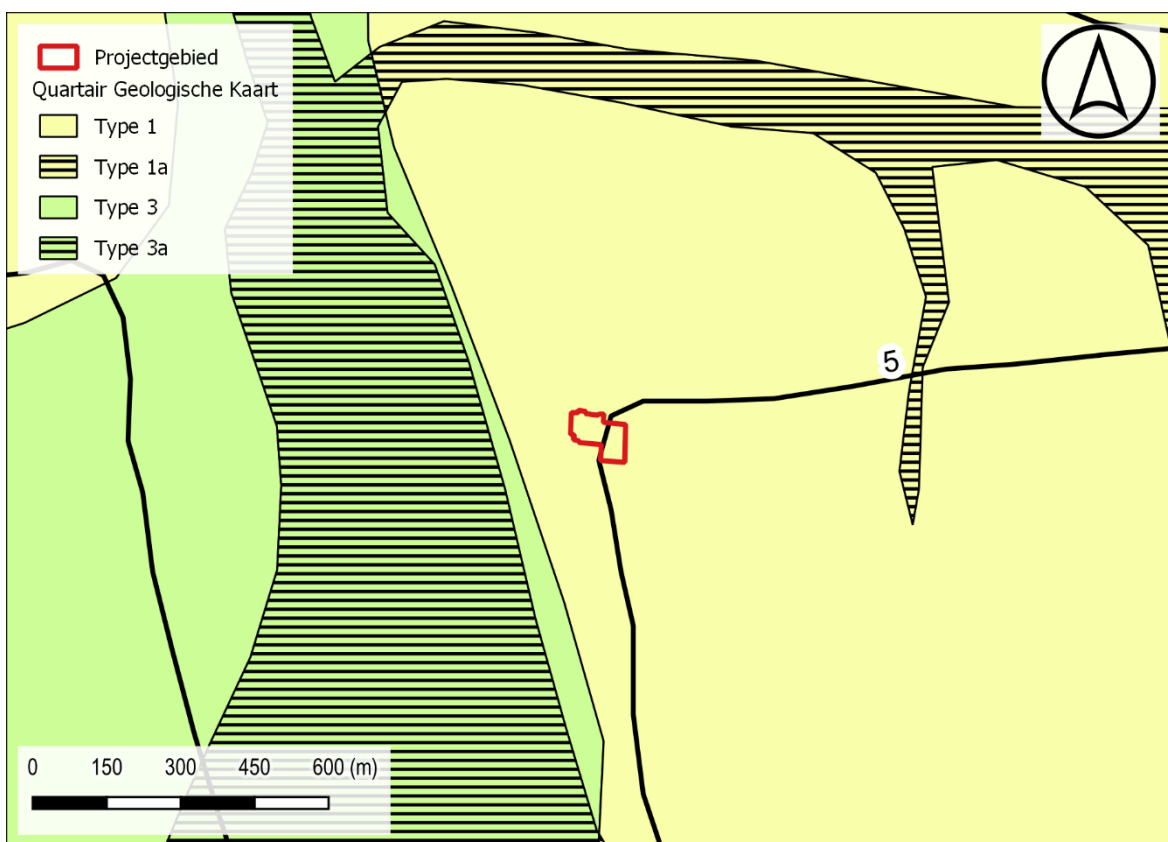
De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer waarvan de top bestaat uit eolische afzettingen van het weichseliaan. De bodemkaart geeft geen info weer.

Figuur 6: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)

1.2.2 Archeologisch kader

Er is binnen de projectgrenzen reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd via een toelatingsaanvraag wetenschappelijke vraagstelling. Doel van dit onderzoek was nagaan in welke mate er nog archeologische restanten bewaard waren die konden worden geëvoceerd in het ontwerp. Het eindrapport van dit onderzoek is integraal toegevoegd als bijlage. Het onderzoek vond plaats op 14 december 2023.

Een eerste werkput, ten westen van het zwembad, bracht de restanten van de laat 17^e eeuwse Vauban versterking aan het licht. Op een diepte van +18,8 m TAW, 3,35 m onder het maaiveld, bevindt zich een oost-west georiënteerde muur (S24) met zuidelijk gerichte steunbeer (S25). Het formaat van de aangetroffen rode baksteen leunt zeer sterk aan bij die van overige opgravingen binnen en buiten het Ieperse uit de periode van de vestingsbouw van Vauban.

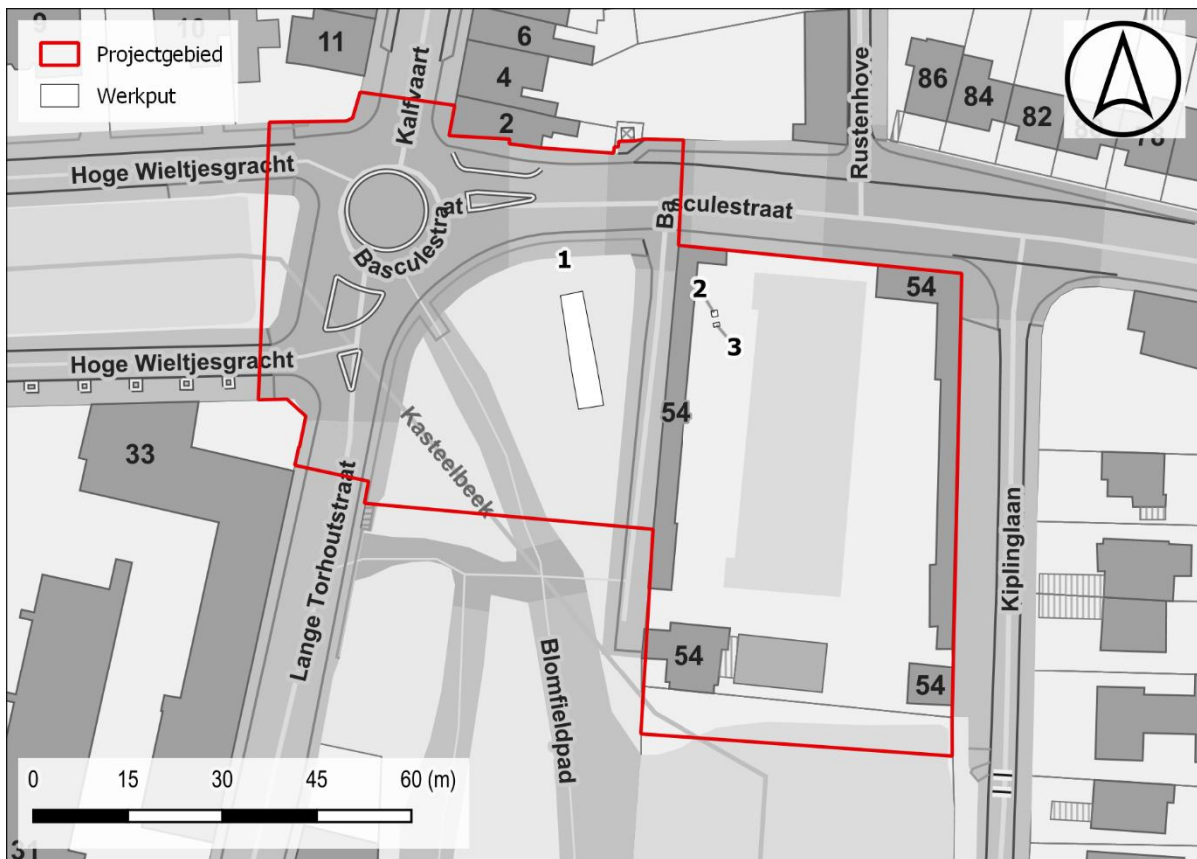
Na bouw van de muur en steunbeer die uitsluitend bestond uit rode baksteen is er in een tweede fase een aanbouw geweest met gemengde bakstenen van hetzelfde formaat en licht andere mortelspecie. Wanneer deze tweede fase is gebeurd is voorlopig onduidelijk. In een derde fase is de vermoedelijk natuurstenen bekleding van dit parement afgebroken.

Wanneer de afbraak van het parement heeft plaatsgevonden is onduidelijk maar dit kan mogelijks aan de Hollandse periode worden toegeschreven. Het kan hier gaan om een uitbraak van het parement dat of in natuursteen of baksteen was opgebouwd. Het oudst dateerbare materiaal binnen de noordelijke opvulling van de gracht kan geplaatst worden rond het midden van de 19^e eeuw en dateert voor december 1853.

Na deze opvulling zowel ten noorden als het zuiden van de muur zien we in een finale fase de aanwezigheid van een uitbraakspoor (spoor 3) tot een diepte van +18,8 m TAW. Deze uitbraak is grondig gebeurd. Dit heeft op basis van het vondsmateriaal en de geschreven teksten plaatsgevonden tussen december 1853 tot januari 1855. Het demilitariseren van de stad kent zijn aanvang in de loop van de 19^e eeuw. De Belgische regering besliste in 1851 om de vestingen definitief af te breken. Voortaan zou men het land verdedigen vanuit de versterkte stellingen rond Antwerpen. Hierbij werd de versterking minder belangrijk en werd de brede omgrachting lokaal sterk ingeperkt. In 1853 werd overgegaan tot de afbraak van alle buitenvestingen. Alleen de hoofdwal kon blijven bestaan, samen met 2 contregardes en 1 demi-lune ten zuidwesten. De vrijgekomen gronden werden in augustus 1856 openbaar verkocht (Opsommer 2008).

Het terrein kent na de totalitaire afbraakwerken een ophogingslaag dat naar het zuiden merkkelijk dikker is (S6). In deze laag bevinden zich een handvol schrapnelfragmenten die kunnen gelinkt worden met de eerste wereldoorlog. Deze laag is er dus vermoedelijk opgekomen in het 2^e kwart van de 20^e eeuw of in jongere periodes bij een al dan niet heraanleg van het park.

Werkputten 2 en 3 bevinden zich in de ommuurde zwembadzone en werden visueel geregistreerd. Het gaat hier om twee aaneengesloten overstortconstructies die het waterniveau regelen tussen de Kasteelgracht en de Hoge Wieltjesgracht. Werkput 2 had een nog bewaarde natuurstenen opbouw.

Figuur 9: overzicht van de drie werkputten (1 tem 3) geprojecteerd t.o.v. het GRB en het projectgebied (@Geopunt).

Figuur 10: fotografische luchtopname van de proefput met het openluchtzwembad op de achtergrond.

Het plangebied zelf was in de volle middeleeuwen gelegen in de buitenparochies (cfr. infr. 14.2.2). Deze buitenparochies situeerden zich buiten de vesten van 1214-1248. Ieper had zich tegen het einde van de 12e eeuw ontpopt als dé textielhoofdstad van Vlaanderen. Ook gedurende de 13e eeuw bleef die economische groei zich manifesteren in stadsuitbreiding, maar vanaf het midden van de eeuw vooral buiten het keurslijf van de omwalling, want de binnenstad bleek volgebouwd. Hierop ontstonden de buitenwijken met nieuwe parochiekerken. De parochies werden omgeven door een *Uyterste Veste*. Hieronder worden de CAI-nummers besproken die het meest relevant zijn voor het plangebied.

Gedurende de vroegmoderne periode werden ter hoogte van de voormalige buitenparochies grootschalige stadsversterkingen gerealiseerd waardoor een aanzienlijk deel van het middeleeuws bodemarchief is verstoord. Dit is hoogstwaarschijnlijk ook het geval voor het plangebied. Desalniettemin zijn er op bepaalde plaatsen wél sporen van de buitenparochies aan het licht gekomen. Meest tot de verbeelding sprekend is ongetwijfeld de opgravingscampagne aan de *Verdrongen Weiden*. In de Verdrongen Weide situeerde zich een gedeelte van de 13-14de eeuwse buitenwijk Sint-Michiels van Ieper, die na het beleg van 1383 niet meer heropgebouwd is. Het bodemarchief van deze wijk, die vooral werd bewoond door textielarbeiders, bleek ongemeen goed bewaard. Voor een stuk kon zelfs de ontwikkeling van de wijk gevolgd worden. Daarnaast kon ook de evolutie in de bouwmethodes –van houtbouw naar vakwerkbouw- duidelijk aangetoond worden (CAI ID 75955).

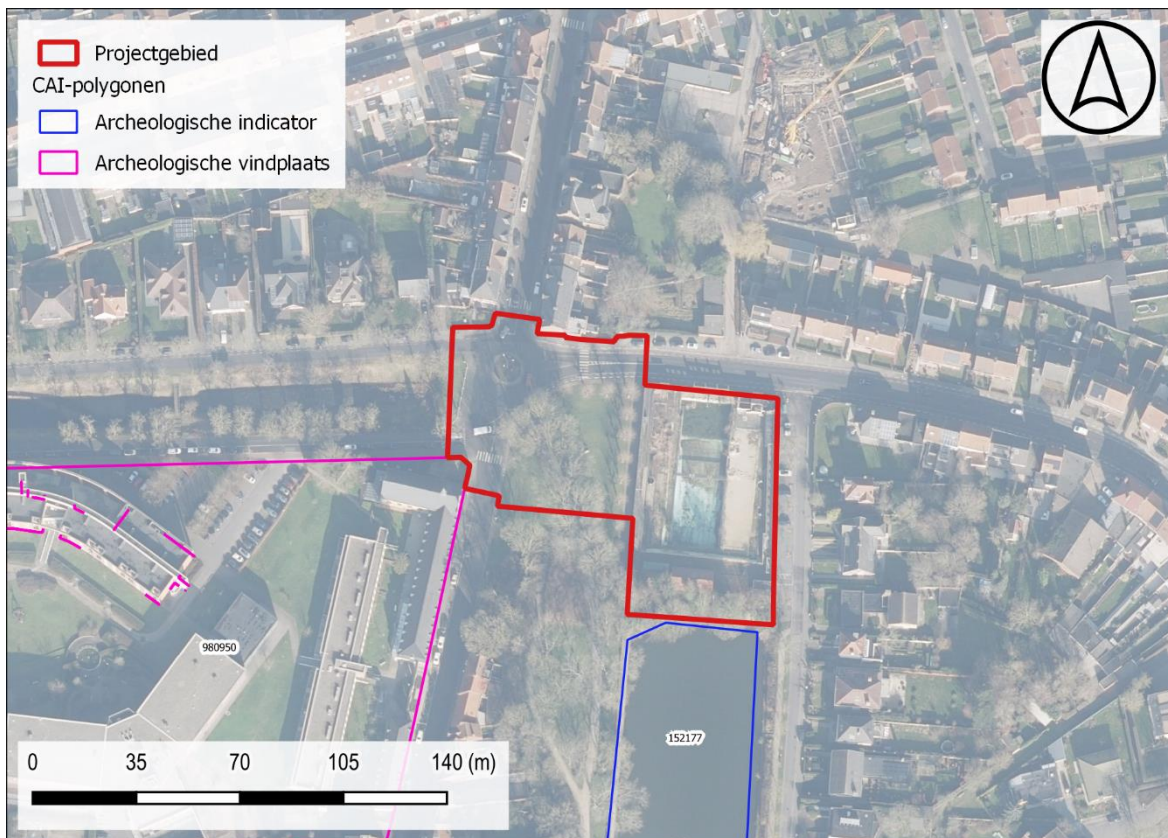
Aan de Westkaai werden bij een mechanische prospectie uit 2013 sporen aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met de stadsversterkingen. Het betreft zware bakstenen

muur alsook baksteenovens die te relateren zijn aan de aanleg van de Vaubanversterking (CAI ID 207032). Precies ten zuiden daarvan werd in 2021 een werfbegeleiding uitgevoerd. De werfbegeleiding bevestigde grotendeels de verwachting op basis van het bureauonderzoek. Het terrein was weinig verstoord, waardoor de archeologische resten goed bewaard waren. De structuren maken deel uit van vestingstructuren en zijn wellicht te interpreteren als steunbeerelementen. Zowel het baksteenformaat als de aanwezigheid van het parement in gele polderbaksteen suggereren dat de muur tot de Hollandse fase behoort (CAI ID 983358).

Bij een onderzoek aan de Picanolsite, ingesloten door de Weverijstraat, de Polenlaan en de Adjudant Masscheleinlaan, is bij een opgraving uit 2006 de hoek van een gracht van het hoornwerk aangesneden. Deze doorsnijdt andere laatmiddeleeuwse en postmiddeleeuwse sporen. Er werd een vermoedelijk artisanale zone uit de late middeleeuwen geattesteerd.

Op de hoek van de Plumerlaan en het Minneplein werden tevens sporen onderzocht die in verband kunnen gebracht worden met de stadsversterking (CAI ID 224463). De oudste fase gaat terug tot de Bourgondische periode waarbij de onderzijde van de grachtvulling werd teruggevonden. Deze gracht liep oorspronkelijk langs de oostelijke grens van het plangebied en het Minneplein. Vooral het muurmassief van de Vauban in het zuidoosten van het plangebied speelt een prominente rol. Deze versterking werd aangelegd op het einde van de 17de eeuw en was voorzien aan de buitenzijde van een zeer brede gracht, die over het volledige plangebied werd geattesteerd. Aan de binnenzijde werd de bijna 3m brede muur voorzien van op regelmatig geplaatste stevige steunberen. Als laatste kan nog de bakstenen keermuur of kade met tongewelven aangehaald worden. Deze kaderen in het demilitariseren van de stad in de loop van de 19de eeuw. Hierbij werd de versterking minder belangrijk en werd de brede omgrachting ingeperkt.

Verder ten westen van het projectgebied werden resten van de grachten van het Hoornwerk van Elverdinge aangetroffen (CAI ID 155676).

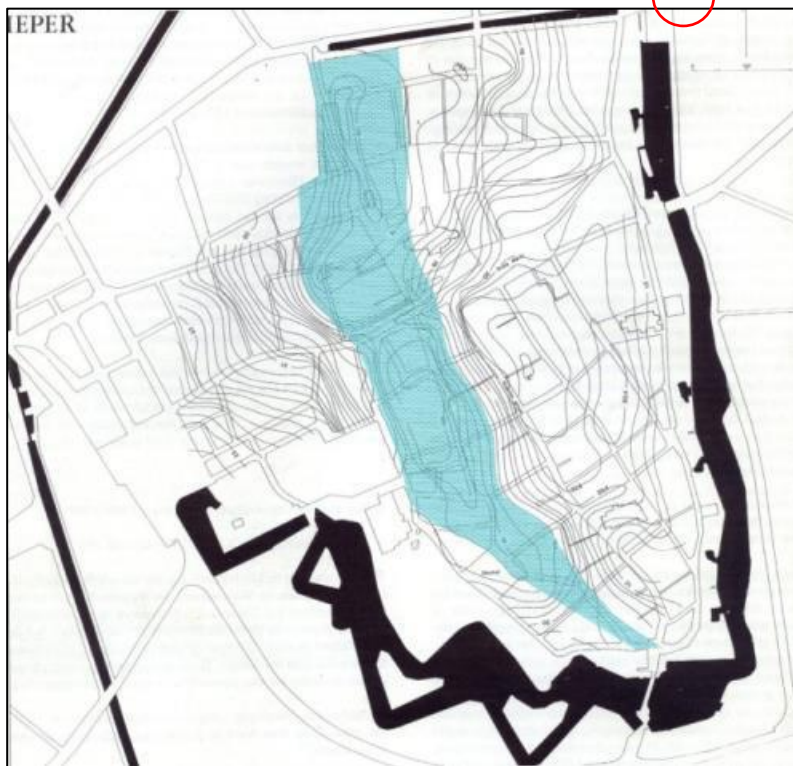

Figuur 11: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

1.2.3 Historisch kader

In 1988-1989 voerde toenmalig stadsarcheoloog Johan Termote een systematisch historisch-geografisch en -topografisch onderzoek van de binnenstad uit. Gegevens uit historische, iconografische, bouwhistorische en geofysische onderzoeken werden samengebracht en aangevuld met microtopografische gegevens en boorgegevens. Dit onderzoek leverde heel wat nieuwe gegevens op m.b.t. de ruimtelijke ontwikkeling van de binnenstad.

De stad Ieper ontstond op de rechteroever van de rivier de Ieper, die ontspringt op de Lindenhoek ten zuiden van de Kemmelberg.² De vallei waarin de Ieper stroomde was aanvankelijk vrij nauw, maar ter hoogte van het Zaalhofplein en de huidige markt werd de vallei breder.³ Aan oostzijde van deze vallei kwam een vlakke zandleemrug voor; vermoedelijk moet de vroegste bewoning hier gesitueerd worden. Het projectgebied ligt op onderstaande kaart net buiten de oostelijke stadskern.

Figuur 12: Microtopografische kaart met aanduiding van het alluvium (TERMOTE 1990, fig. 2)

De oudste vermelding van de Villa Yprensis gaat terug tot 1066, maar er zijn aanwijzingen dat de nederzetting teruggaat op een Karolingische fiscus⁴. De kern van de villa, de curtis, lag in de bocht van de Ieper, nabij de kruising van de Elverdingestraat en de Lange- en Korte Meersstraat (Figuur 18)⁵. De lokalisatie van de gracht rond de curtis en het aanpalende neerhof kon aan de hand van boringen vrij nauwkeurig bepaald worden. Vermoedelijk gaat de grafelijke motte, ten noorden van de markt, terug tot deze curtis.

² Cornillie 1950, 19.

³ Termote 1990, 68.

⁴ Termote 1990, 68

⁵ Mus 1998, 54.

1. Curtis: centrum van de bedrijvigheid van de villa
2. Neerhof met de Sint-Maartenskerk
3. Sceuveelgracht
4. Semi-circulair domein, omgeven door een gracht
5. Semi-circulaire portus rond de Sint-Pieterskerk
6. Sint-Jacobskerk
7. Het Zaalhof
8. Neerhof van het Zaalhof
9. Grafelijke motte

Figuur 13: leper tijdens de 11de en 12de eeuw, (MUS 1998, fig 2.)

In de tweede helft van de 11de eeuw bestaan dus twee duidelijke kernen: de grafelijke villa met als kern de motteversterking en de Sint-Maartenskerk en daarnaast de portus (handelsnederzetting) gesitueerd rond de Sint-Pieterskerk. Het geheel is omgeven door de Sceuveelgracht. De handelsnederzetting rondom de Sint-Pieterskerk ontwikkelde zich in de loop van de 10de eeuw en is reeds in 1127 verdedigd door een gracht. O. Mus beschrijft de interne structuur van de portus, waarvan de oppervlakte ca. 7 ha bedroeg.⁶ De handelsnederzetting was toegankelijk via 2 poorten: de Noordpoort (in de Rijselstraat ter hoogte van de Kliniek der Zwartzusters) en de Zuidpoort (in de Rijselstraat nabij de Beurzestraat). Ten westen van de Sint-Pieterskerk liep ter hoogte van de huidige Rijselsestraat, op de rand van de hoge zandleemrug, een noord-zuidverbinding die de handelsnederzetting in 2 zones verdeelde. In het westen situeerden zich de commerciële en de bestuurlijke elementen. Het gaat om het marktplein en quasi recht tegenover de kerk de molen, de kraan en het vleeshuis. Nabij de leperlee stonden de pakhuizen met een aanlegplaats voor kleine schepen aan het einde van de Tegelstraat.

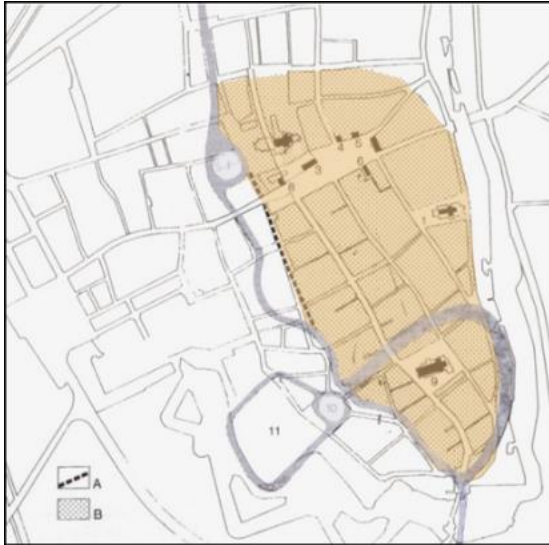
De opgave van de grafelijke versterking ten voordele van het nieuwe handelscentrum leidt tot een conflict, dat uiteindelijk in het nadeel van de Sint-Pieters portus beslecht wordt⁷. Aan de westzijde van de lepere, in de onmiddellijke nabijheid van de Sint-Pieters portus, wordt een nieuwe grafelijke versterking opgericht. Deze vormt de kern van het latere Zaalhof.

Tussen 1128 en 1324 breidt de stad leper zich sterk uit: de grote bloei van de lakenindustrie leidde tot een grote bevolkingsgroei. In een eerste fase wordt de ruimte tussen de oorspronkelijke grafelijke versterking en de Sint-Pieters portus opgevuld, m.a.w. de terreinen ten oosten van de lepere.⁸ Belangrijkste assen zijn het Schipleet aangelegd in het eerste kwart van de 12de eeuw, de Rijselsestraat en de Meensestraat.

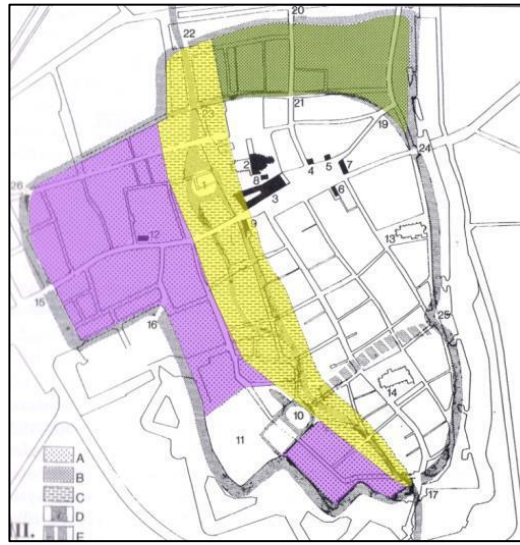
⁶ Mus 2010, 27-30.

⁷ Termote 1990, 68.

⁸ Termote 1990, 68.

Figuur 15: leper tijdens het tweede kwart tot het einde van de 12de eeuw. (Termote, 1990; fig. 2-II)

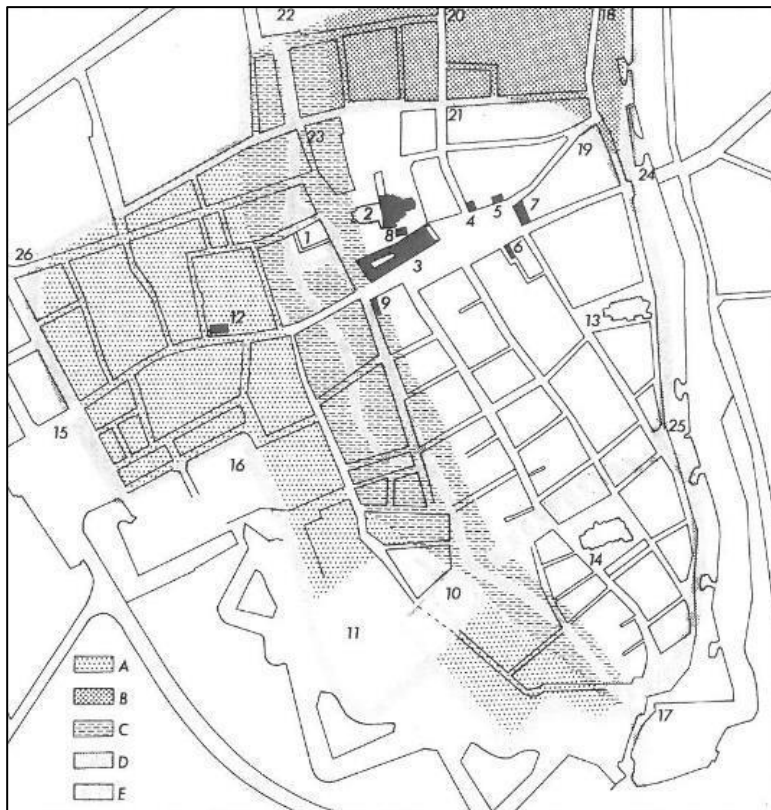
Figuur 14: leper aan het eind van de 13de eeuw (Termote, 1990, Fig. 3-III)

In het eerste kwart van de 13de eeuw worden ook de arealen ten westen van de lepere verkaveld en geleidelijk ingenomen⁹. Het gaat om de terreinen ten noorden van de Boterstraat, ten noorden en ten zuiden van het Zaalhof (paars). In de eerste helft van de 13de eeuw wordt ook het alluvium van de lepere bouwrijp gemaakt (geel). In de tweede helft van de 13de eeuw, vermoedelijk nog voor 1285, wordt ook het gebied ten noorden van de Surmont de Volsberghe-sstraat en de H. Cartonstraat binnen de stadsverdediging opgenomen (groen)¹⁰. De verdediging bestond in deze fase uit aarden wallen; enkel de stadspoorten waren opgebouwd uit (bak)steen¹¹.

⁹ TERMOTE 1990, 68.

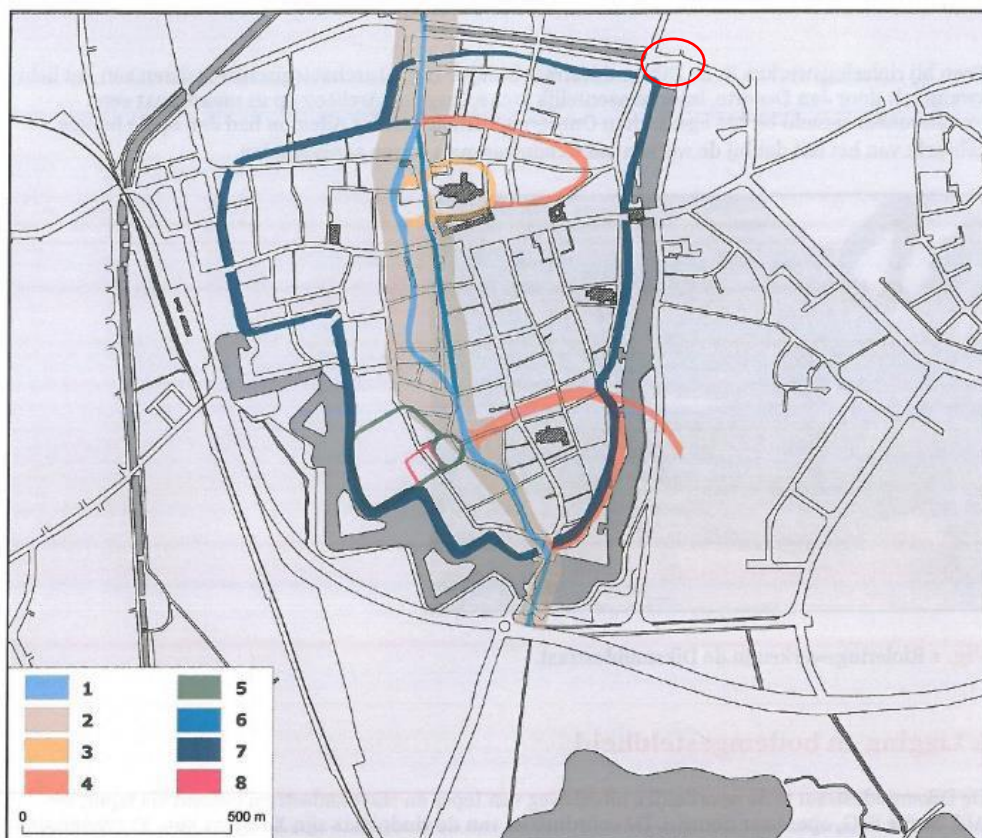
¹⁰ TERMOTE 1990, 68.

¹¹ TERMOTE 1992, 221-224.

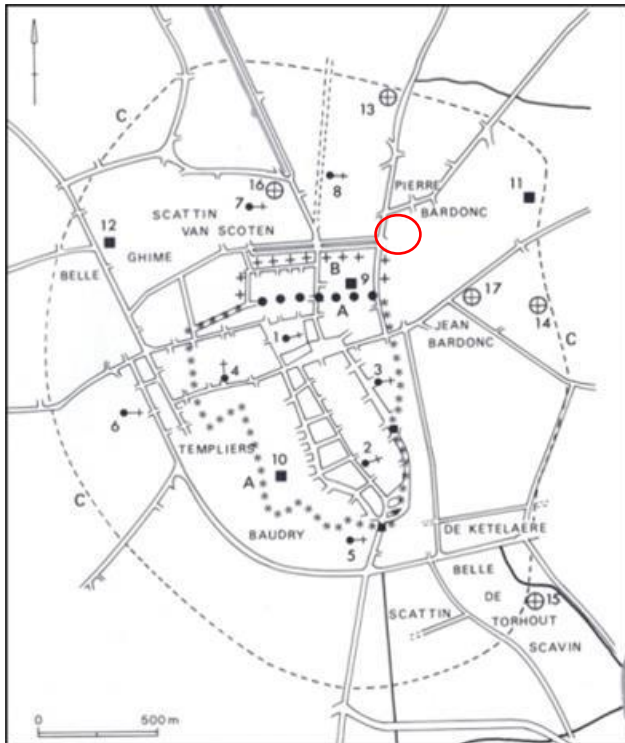
Figuur 16: leper in de 13de eeuw (Mus, 2010, 41.)

- A. Stedelijk gebied, verkaveld en bewoond sinds het eerste kwart van de 13de eeuw
- B. Stedelijk gebied, verkaveld en bewoond sinds het tweede kwart van de 13de eeuw
- C. Bouwgrond gecreëerd door de ophoging van het terrein voor 1250
- D. Grachten gegraven tussen 1214 en 1300
- E. Opgehoogde grachten

Figuur 17: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). Legende: 1. Ieperlee; 2. Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3. Sint-Maartensmotte en neerhof, 11B; 4. Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw)

M. Dewilde situeert het plangebied buiten de omwalling van de eerste helft van de 13de eeuw.

Figuur 18: Ieper en buitenwijken tijdens de 13de eeuw (Mus, 1998, figuur 4).

Het plangebied situeert zich voor 1383 ter hoogte van de zogenaamde buitenparochies van Ieper, meer bepaald binnen de parochie *Pierre Bardonc*. Zoals gesteld had Ieper zich tegen het einde van de 12de eeuw ontpopt als dé textielhoofdstad van Vlaanderen. Ook gedurende de 13de eeuw bleef die economische groei zich manifesteren in stadsuitbreiding, maar vanaf het midden van de eeuw vooral buiten het keurslijf van de omwalling, want de binnenstad bleek volgebouwd. Hierop ontstonden de buitenwijken met nieuwe parochiekerken. Er is binnen het plangebied dus een zekere verwachting naar bewoningssporen uit de volle middeleeuwen.

In 1383 vond het beleg van Ieper plaats, die een culminatiepunt vormde in een voor Ieper zeer gewelddadige 14e eeuw. Deze belegering door de Engelsen en de Gentenaars (in het kader van de spanningen met Frankrijk) sloot een fase uit de Ieperse geschiedenis af. De schade aan de stad en de omgeving was enorm. De buitenwijken, die in 1303 nochtans met uiterste vesten waren omgeven, werden totaal verwoest. Omdat de heropbouw van deze wijken door de graaf van Vlaanderen, de Franse koning en het stedelijk patriciaat verboden werd, werden ca. 350 volders en ca. 800 wevers verplicht om zich binnen de stadsmuren te vestigen. Op die manier kon de productie van het laken efficiënter gecontroleerd worden en werd de productie van goedkoop laken onmogelijk gemaakt.

De historie van de zone van het projectgebied is grotendeels gebaseerd op een uitvoerige historische studie die is gebeurd naar aanleiding van de opmaak van de erfgoednota door Anton Witdouck. Deze erfgoednota is integraal toegevoegd als bijlage. De belangrijkste zaken voor het formuleren van een gepast archeologisch advies worden hieronder besproken.

De kaart die de oudste situatie van het plangebied weergeeft is de gravure van Guillaume Du Tiel uit 1610. De kaart toont de stad bij het Beleg van Ieper door de Engelsen in 1383.

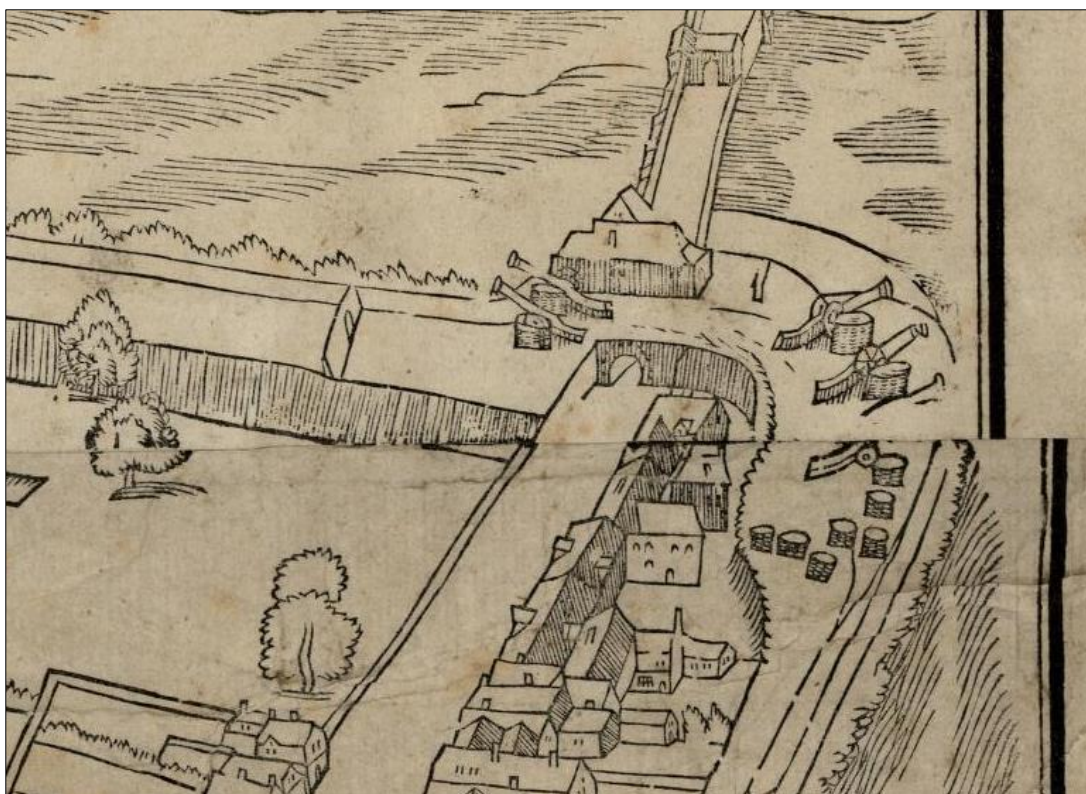
Guillaume du Tielt zou zich voor de gravure geïnspireerd hebben op 2 oudere kaarten, die zelf gebaseerd waren op een schilderij uit het einde van de 15de eeuw¹². De onderzoeker dient zich bewust te zijn van het feit dat deze stadsplattegrond uit het begin van de 17de eeuw een situatie van meer dan 200 jaar eerder weergeeft, wat onvermijdelijk tot gevolg heeft dat de kaart geen exacte reflectie is van de realiteit. Niettemin is de kaart uiterst interessant en biedt deze een inzicht in de toestand van het plangebied aan het eind van de 14de eeuw. Op de kaart is het moment vastgelegd waarop de buitenparochies onder de voet worden gelopen door de Engelsen. Op de kaart lijkt het westelijk deel van het projectgebied samen te vallen met een vrij groot gebouw. Het oostelijk terreindeel situeert zich ter hoogte van de middeleeuwse stadsgracht.

Figuur 19: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Guillaume Du Thielt. 1383.

Na de belegering van Ieper in 1383 door de Engelsen en de Gentenaars beval Filips de Stoute, hertog van Bourgondië, de vestingen terug aan te leggen en door middel van een muur te versterken. Deze Bourgondische versterking werd aangelegd op het eind van de 14^e eeuw. De Bourgondische versterking bleef **tot 1684 volledig intact**, tot Vauban zijn tweede project – het gedeeltelijk bastionneren van de hoofdomwalling – uitvoerde. De Bourgondische stadsversterking is op een aantal kaarten weergegeven. Op de kaarten is te zien dat de Bourgondische stadsversterking mogelijk het zuidelijk deel van het projectgebied aansnijdt.

¹² Moerman 2010, 29

Figuur 20: Oud plan van de Stad Ieper, uit de drukkerij van Annoy-Vandevyver, reproductie uit 1815 op basis van een kaart uit 1500.

Figuur 21: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Braun & Hogenberg, 1575 (Stadsarchief Ieper).

Figuur 22: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan uit Sanderus' Flandria Illustrata (ca. 1640).

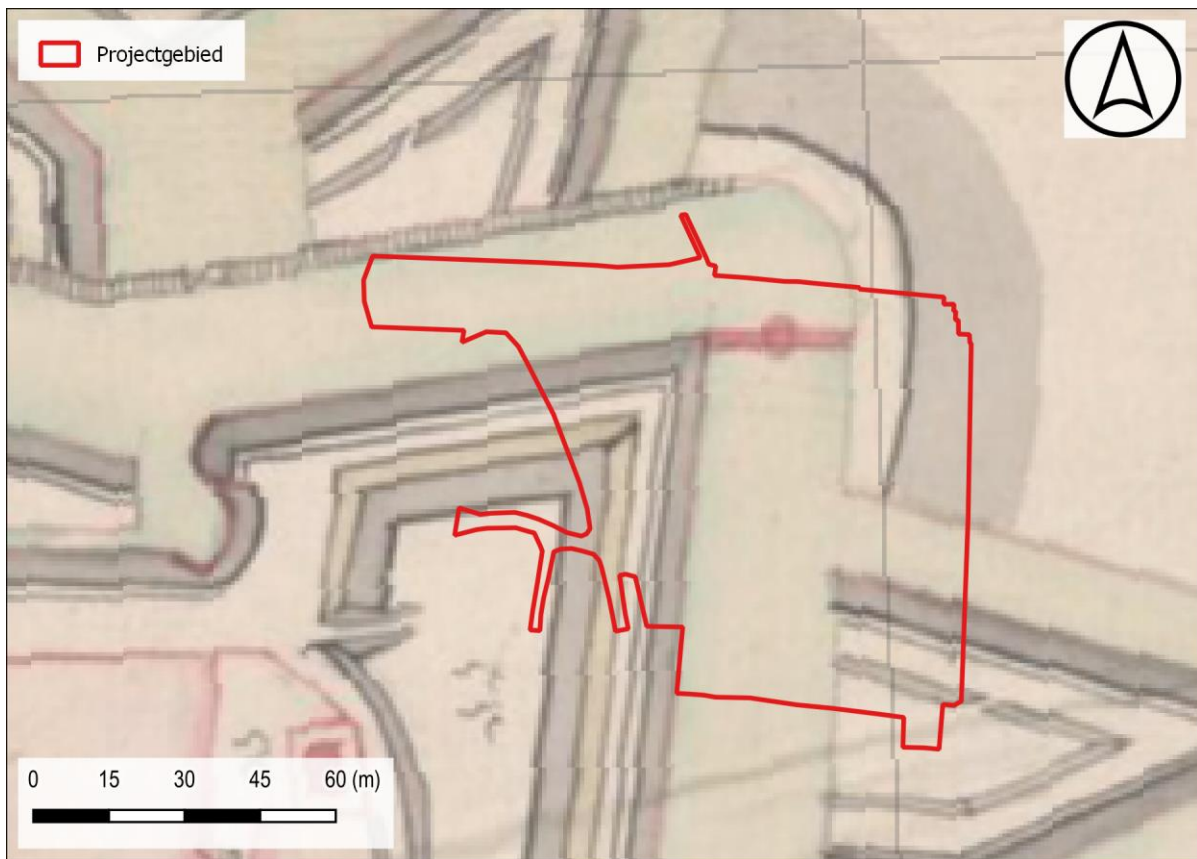
In 1678, tijdens één van zijn vele oorlogen, belegerde en veroverde Lodewijk XIV de stad. Meteen ging de Franse ingenieur, Sébastien Le Prestre de Vauban, aan het werk en ontwierp voor Ieper een vernieuwde versterking volgens het moderne gebastioneerde systeem.

Om de stad Ieper te versterken werkte Vauban drie projecten uit, enkel de eerste twee werden uitgevoerd. Het eerste project behelsde het behoud van de bestaande, hoofdzakelijk Bourgondische omwalling zoals die door de Spanjaarden werd achtergelaten; Langs de buitenkant voorzag hij drie hoornwerken, twee contregardes en een ruim aantal lunetten. Rondom het geheel werd een bedekte weg met traversen en glacis aangelegd. In 1684 was het eerste project voltooid, in 1689 het tweede.¹³

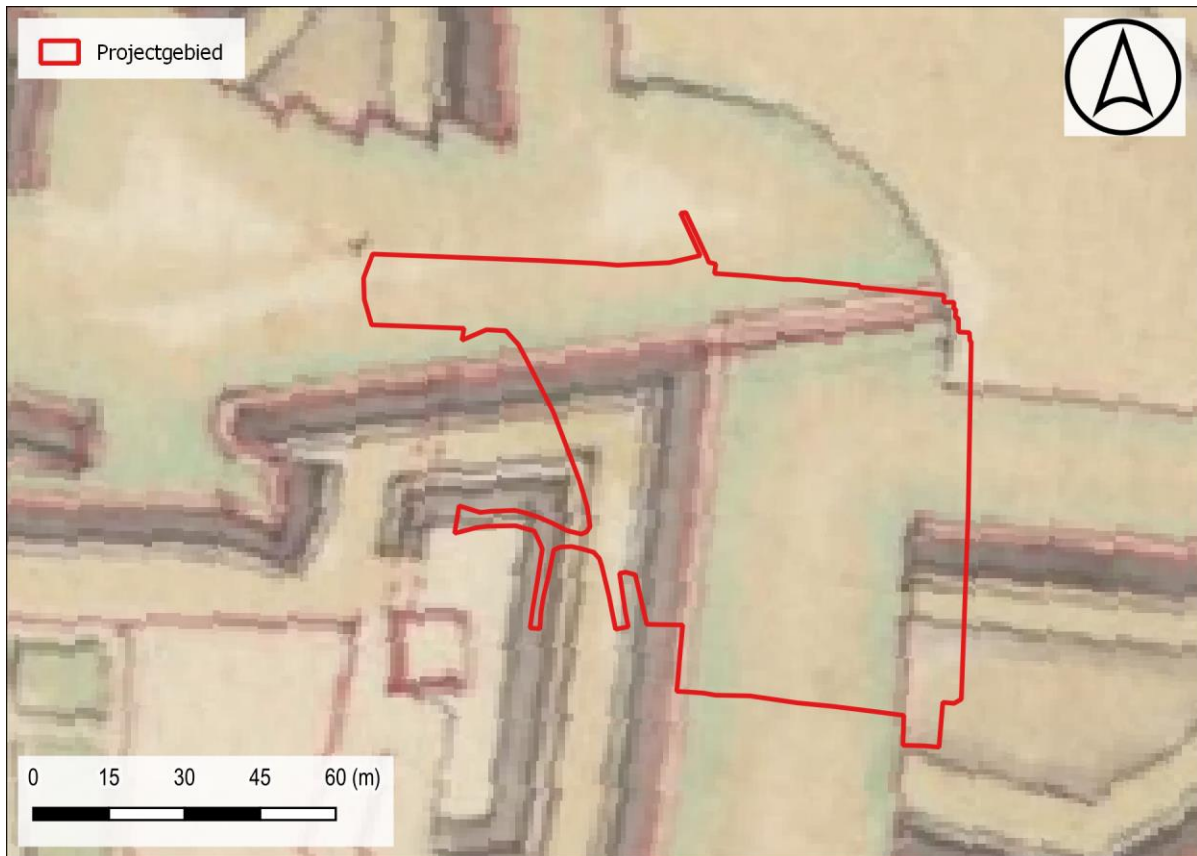
Dankzij het recent uitgevoerde onderzoek, waarbij de Vaubanmuur werd vastgesteld, is het mogelijk de historische kaarten vrij nauwkeurig te georefereren.

Na het tweede project van Vauban situeert het projectgebied zich ter hoogte van een versterkt bastion. Op een plan uit 1684 en 1715 is te zien dat het projectgebied wordt aangesneden door de Vaubanmuur. Deze versterkingsmuur is op heden nog steeds bewaard in zuidelijke richting. Aan de oostzijde van het projectgebied is mogelijk de westzijde van het Hoornwerk van Torhout bewaard. In het noordelijk deel van het projectgebied situeert zich een beer/damwand die de verbinding maakt tussen het bastion en het hoornwerk. Deze damwand/of beer met mogelijke sluisconstructie regelt de waterhuishouding tussen de Kasteelgracht en de Wieltjesgracht.

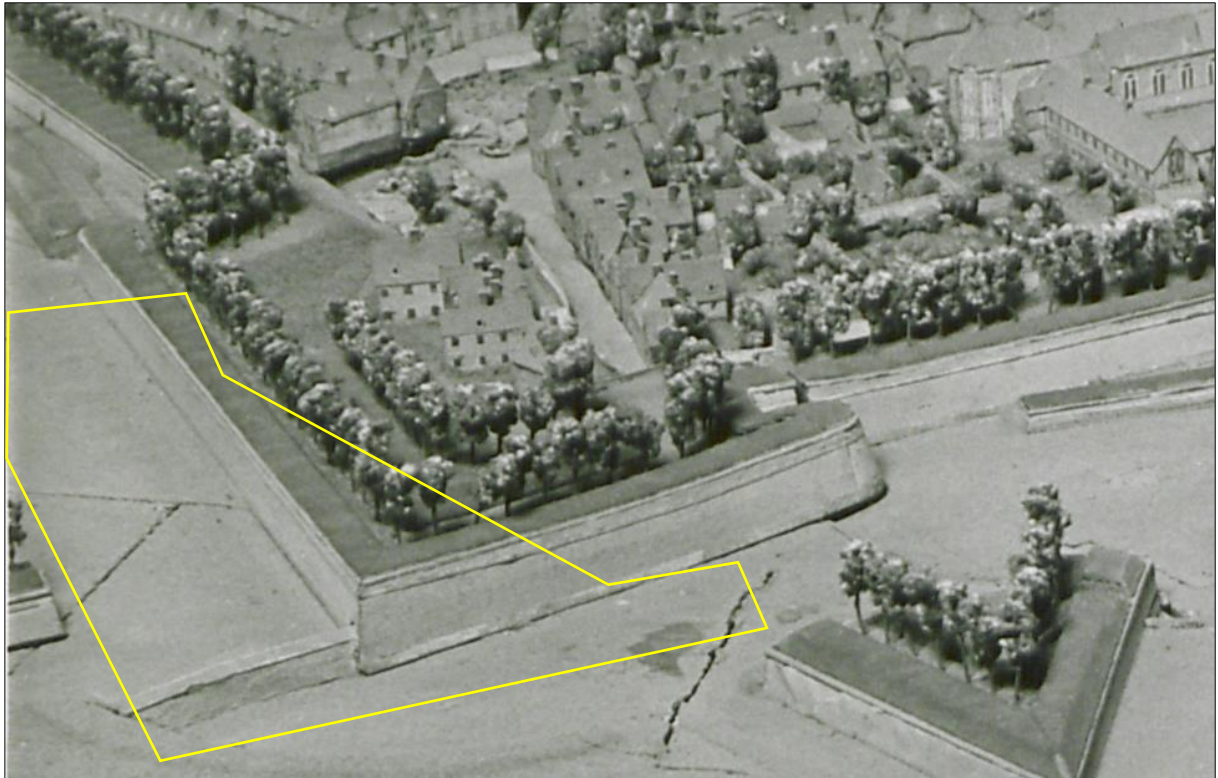
¹³ Opsommer, R. 2008.

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op een plan met de Vaubanversterking uit 1684.

Figuur 24: Projectgebied bij benadering weergegeven op een plan van 1715.

Figuur 25: Visualisatie van de locatie van het projectgebied op een maquette van Ieper.

De Fransen bleven 34 jaar meester van de stad. In 1713, na lang onderhandelen, werd de stad Oostenrijks, maar met een speciaal statuut. Ieper maakte deel uit van de Barrièresteden die eventuele Franse agressies naar het noorden in toom moesten houden. Ieper behoorde bij de Oostenrijkse Nederlanden, het militaire gezag berustte bij de Nederlanders. Ook na de Franse bezetting ondergingen de Ieperse vestingen herhaaldelijk gedaantewisselingen. Op de Ferrariskaart is de situatie binnen de projectgrenzen grotendeels ongewijzigd gebleven.

Figuur 26: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt).

Omwille van de enorme kostprijs gaf Jozef II opdracht om de vesting te ontmantelen. Vanaf 1794 begon echter een nieuwe Franse overheersing die zou duren tot 1814. De nederlaag van Napoleon in Waterloo hertekende de kaart van Europa en leper werd na het verdrag van Wenen onderdeel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Onder het Hollandse bewind kreeg leper weer een strategische rol. De versterkingen werden grondig hersteld en vernieuwd. De Hollanders bouwden met gele bakstenen, terwijl Vauban indertijd de lokale, roodbakkende klei gebruikte. Tot 1830 werd doorgewerkt om de vesting leper te herstellen.¹⁴

Een plan uit 1816 kon vrij nauwkeurig gegeorefereerd worden. Het bastion uit de periode van Vauban is nog duidelijk waar te nemen. Precies ten oosten van het projectgebied is een nieuwe contregarde waar te nemen. De westzijde van deze contregarde valt binnen de projectgrenzen.

¹⁴ Opsommer; R. 2008.

Figuur 27: Projectgebied bij benadering weergegeven op een plan uit 1816 (Bron: NGI Cartesius).

In 1852 besliste de Belgische overheid om nagenoeg alle Belgische vestingsteden te ontmantelen. Het onderhoud was te duur en belemmerde het potentieel voor stedelijke expansie tijdens de industriële revolutie. Ieper diende haar eeuwenoude stadsmuur af te breken. Daar werd mee gestart vanaf 1853. De gronden werden overgedragen in eigendom aan de stad. De meeste voorwerken (verdedigingseilanden) rondom de stad werden openbaar verkocht en geslecht. In 1858 was het geld voor de afbraak volledig op. De stad besliste om de afbraak te stoppen en de resterende wallen om te vormen tot een publiek park.

De zwembadsite lag op het snijpunt van de afgebroken noordmuur en de bewaarde oostmuur. Op het uiteinde van de kasteelgracht ontstond een interessante locatie tussen de bestaande vesting, de scheidingsmuur Kasteelgracht - Wieltjesgracht en de oeverlijn van de voormalige contregarde. In 1884 richtte de stad hier een militair zwembad in. Het laatste stukje van de Kasteelgracht werd afgesloten door een aarden wal toe te voegen. Daarop werd een zwemschool gebouwd met conciërgerie en kleedcabines. De militairen zwommen simpelweg in het grachtwater tussen de oude vestingmuren.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het zwembad sterk beschadigd. In 1923 ontwierp architect A. Leclercq een nieuw zwembad. Dat werd gebouwd tussen 1928-1929. De nieuwe zwemkom was uit beton opgetrokken. Op de wal werd een nieuwe conciërgerie gebouwd. De oude vestingmuren rondom het zwembad werden afgebroken. Vermoedelijk waren ze te zwaar beschadigd. Er werd een nieuwe omheiningsmuur opgetrokken in baksteen met kantelen op de zelfde contour als de oude vesting. Daartegen werden houten kleedcabines geplaatst.

Tussen 1937-1938 werd het zwembad tien meter langer gemaakt volgens de olympische maatvoering. Daarvoor werd de noordelijke omheiningsmuur afgebroken en verderop rechtgetrokken. Het schuine tracé van de oude muur tussen de Kasteelgracht en Wieltjesgracht verdween. De omheining werd rechthoekig. De randen van het zwembad werden recht gemaakt en er werd een tribune gecreëerd. Kort daarna werden ook de typerende nieuwe kleedcabines, stortbaden en buisvormige relingen geplaatst. Deze bouwphase was het meest bepalend voor het huidige uitzicht van de zwembad-infrastructuur. Aansluitend werd de aanpalende vestingmuur volledig hersteld tijdens de eerste grote restauratiecampagne sinds de Eerste Wereldoorlog.

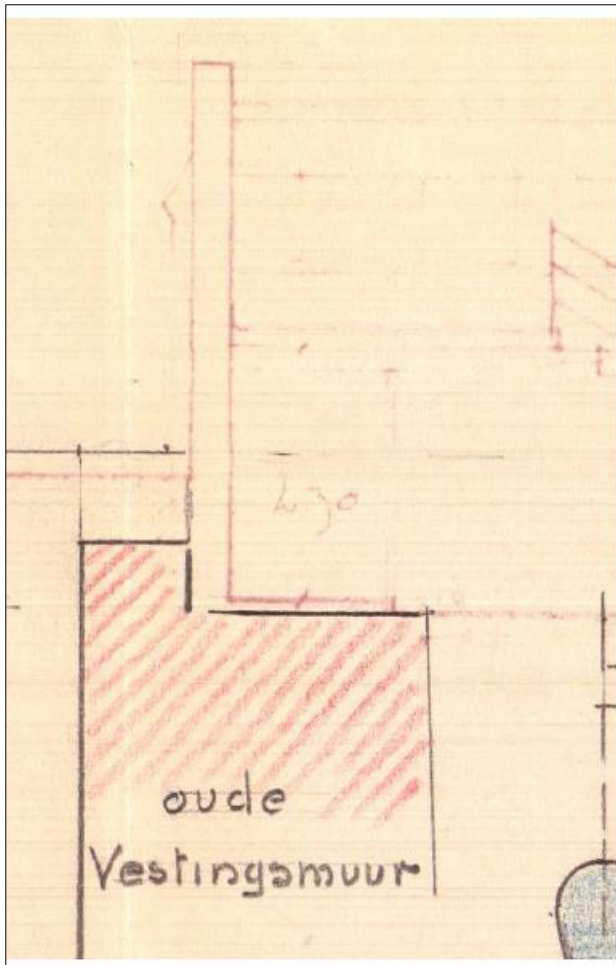
In de jaren '40 tot '90 kende het zwembad nog enkele aanpassingen om up to date te blijven met moderniserende noden, zoals de toevoegingen van een pomphuis, filterinstallaties, toiletten, aanbouwen etc. Deze ingrepen brachten evenwel geen beeldbepalende wijzigingen aan het globale ontwerp uit 1938. Het openluchtwembad kende in deze jaren een bloeiperiode en stond gekend als een populaire plek in het leperse. In 2001 sloot het zwembad zijn deuren.

De noordelijke vestingmuren (tussen de Menenpoort en het openluchtwembad) zijn mogelijk de meest authentieke muurdelen die op heden geconserveerd zijn. De basis bestaat uit rood metselwerk van de originele Vaubanmuren. De fundering loopt zeer diep tot ver voorbij de bodem van de gracht en is volledig opgetrokken uit metselwerk. Tijdens de renovatiecampagne onder het Nederlands bewind werden de oorspronkelijk rode muren bekleed met een geel baksteenparement. De nieuwe gevel werd met de bestaande muren verbonden door middel van vertandingen en ankerblokken in Doornikse steen.

Het stuk van de vestingmuur gepositioneerd aan de wal tussen de kasteelgracht en het voormalige openluchtwembad zal opnieuw ontgraven worden in voorliggend ontwerp om de open water verbinding tussen Kasteelgracht en Wieltjesgracht te realiseren. De wal was een toevoeging uit 1884 bij de inrichting van het militair zwembad. **Het onderliggende parement is zo goed als zeker het originele parement dat werd geplaatst door de Nederlandse regering tussen 1815-1830.** Dit is mogelijk een van de enige zones om de bewaarde bovengrondse vestingmuren die niet gemanipuleerd zijn door de vernielingen tijdens WO I en de daaropvolgende restauratiecampagnes. **Het is dan ook aangewezen om tijdens de werken met de nodige zorg een archeologische studie uit te voeren op de vrijgelegde muurdelen.**

Deze kunnen immers uiterst waardevolle inzichten opleveren over de Nederlandse renovatiecampagne en de originele Vaubanmuren.

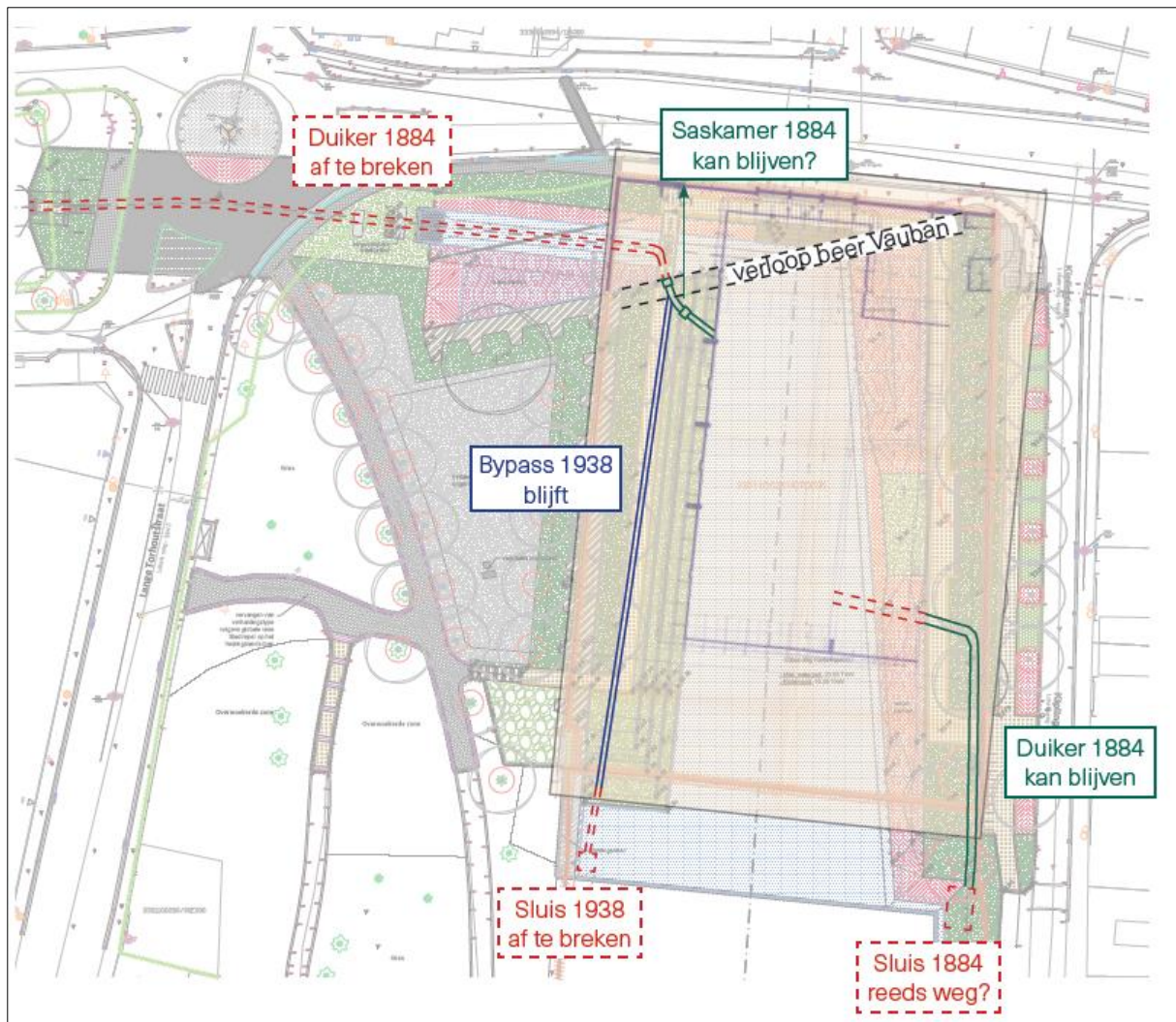
Er zijn een aantal indicaties om aan te nemen dat de Vaubanmuur onder de westzijde van het zwembad vrij ondiep onder het maaiveld bewaard is. Volgens archiefonderzoek (zie erfgoednota die is toegevoegd als bijlage) is de westmuur van de openluchtwembadsite gebouwd op de fundering van de historische vestingmuur. Het betreft hier de oostelijke face van het bastion ter plaatse van de vroegere Torhoutpoort. Dit segment van de vestingmuur werd niet afgebroken tijdens de afbraakcampagne van 1853. Het is pas na WO I dat de (beschadigde) restanten worden genivelleerd en vervangen door een nieuwe ringmuur in 1928. De oostelijke wordt op basis van de archiefstudie en de geplande werken niet bedreigd.

Figuur 28: Hypothetische snede ringmuur op oude vestingsmuur. [Stadsarchief Ieper: Dossier GO1/Doos 135 - Map: Opbouw kabinen en kleedkamers].

Naast het hoge archeologische potentieel van deze vestingsmuren kunnen nog een aantal andere relictten vermeld worden die archeologisch relevant kunnen zijn, deze zijn aangeduid op onderstaand plan.

- Een historische saskamer uit 1884 die mogelijk een kern geeft die teruggaat tot het sluizensysteem van Vauban (meer specifiek een beer of damwand).
- Een historische duiker uit 1884 die de verbinding vormde tussen de Wieltjesgracht en de zwembadsite. De exacte locatie is niet gekend. Ook de bouwkundige staat is ongekend.
- Langs de oostzijde van het zwembad kan er mogelijk nog een gelijkaardige duiker bewaard zijn.
- Aan de zuidzijde van het zwembad zijn mogelijk nog een sluis van 1938 en 1884 bewaard.
- Langs de westzijde van het zwembad loopt een bypass uit 1938.

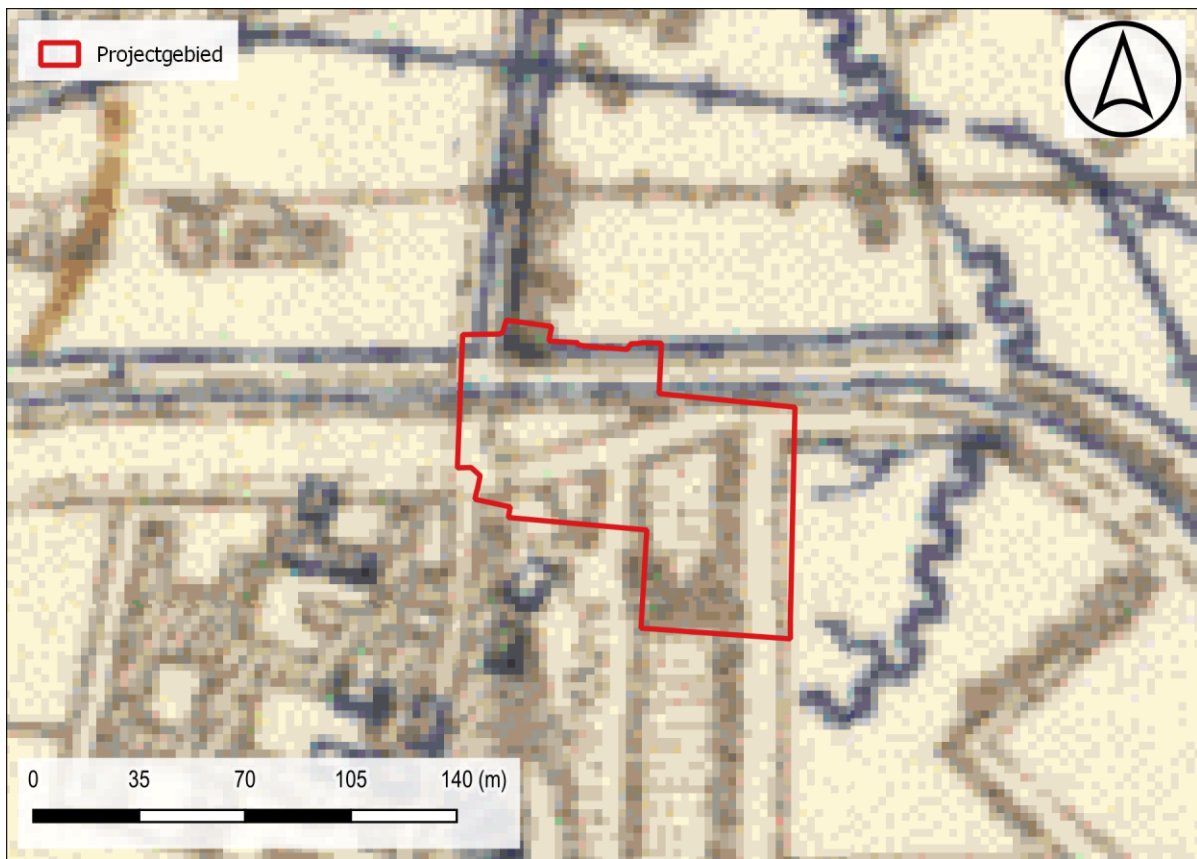

Figuur 29: Aanduiding van beschreven elementen (Witdouck, A.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog kent de stad Ieper nagenoeg een totale verwoesting, hoewel ze buiten de frontlijn lag. Ter hoogte van Ieper vormde de noord-zuid-frontlijn een deels om de stad lopende oostelijke bocht, de zogenaamde 'Ypres Salient'. Dit gebied vormde samen met de IJzer het kernstuk van de stellingoorlog. Ieper werd als belangrijk knooppunt van het door de geallieerden ingenomen hinterland het doelwit van groots opgezette Duitse aanvallen. Na de Lenteoffensieven in 1918 schoof het front gevaarlijk op richting Ieper en werd de WO I-infrastructuur rondom de stadskern gevoelig uitgebreid.

Op een loopgravenkaart uit 1918 zijn binnen de projectgrenzen geen structuren weergegeven. Ten zuiden situeren zich een aantal barakken, ten oosten een aantal loopgraafsegmenten.

Op de sequentie orthofoto's is te zien dat het openluchtzwembad de voorbije jaren in onbruik is geraakt.

Figuur 30: Projectgebied weergegeven op een loopgravenkaart van maart 1918 (Bron: Memory Maps Ieper 20-28NW-6-200318-S-Railways).

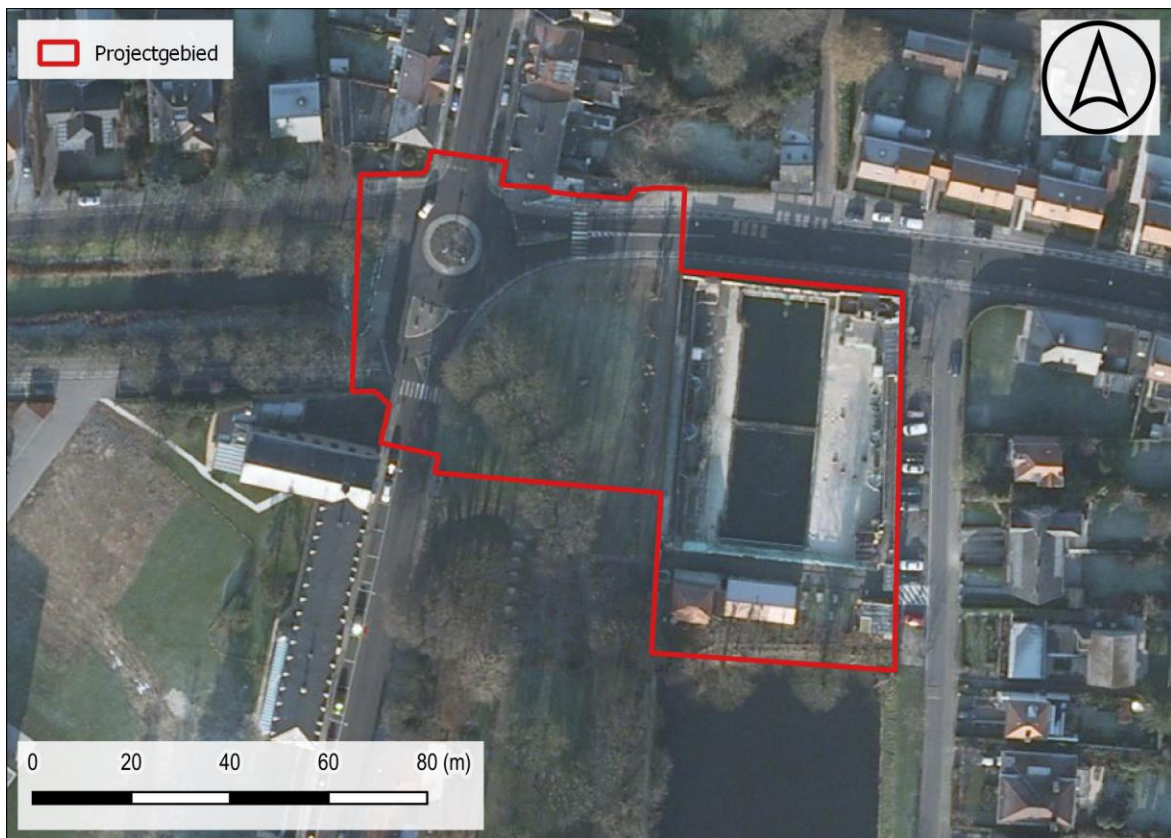
Figuur 31: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)

Figuur 32: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)

Figuur 33: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)

Figuur 34: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt)

Figuur 35: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt)

1.2.4 Geofysisch onderzoek

1.2.4.1 *Samenvatting resultaten*

Het volledige rapport van het geofysisch onderzoek is toegevoegd als bijlage.

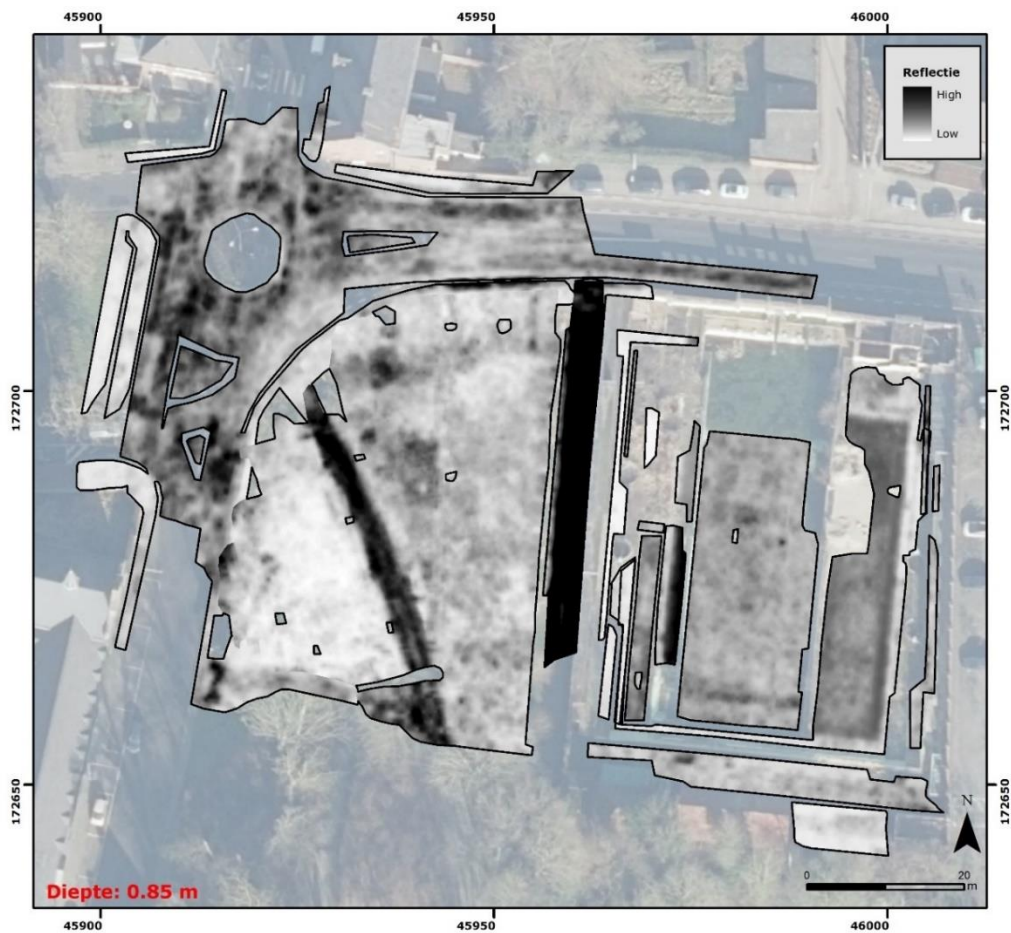
Na vergelijking van de geofysische data en de historisch-cartografische gegevens kon een spoor bemerkt worden die overeenkomt met de terugkerende Vaubanmuur. Op die locatie dient een proefput aangelegd te worden (20x4 m). Op het overleg van 25/10/2023 met CO7, stad Ieper, VMM en ontwerpteam werd ook voorgesteld om indien mogelijk tijdens het onderzoek ook de zone van een overstortconstructie te evalueren. Die constructie zou behoren tot de Vaubanversterking en ter hoogte van de kleedhokjes aan de westelijke zwembadmuur nog enigszins zichtbaar zijn. Tijdens het puttenonderzoek dient in eerste instantie die constructie visueel bepaald te worden, opgekuist, geregistreerd en ingemeten te worden. Waar mogelijk dient de constructie bekeken te worden met behulp van een proefput van ca. 3 bij 3m.

De focus ligt bij beide op het bepalen van de aanwezigheid en bewaring en niet zozeer op het bepalen van de diepte van de structuur.

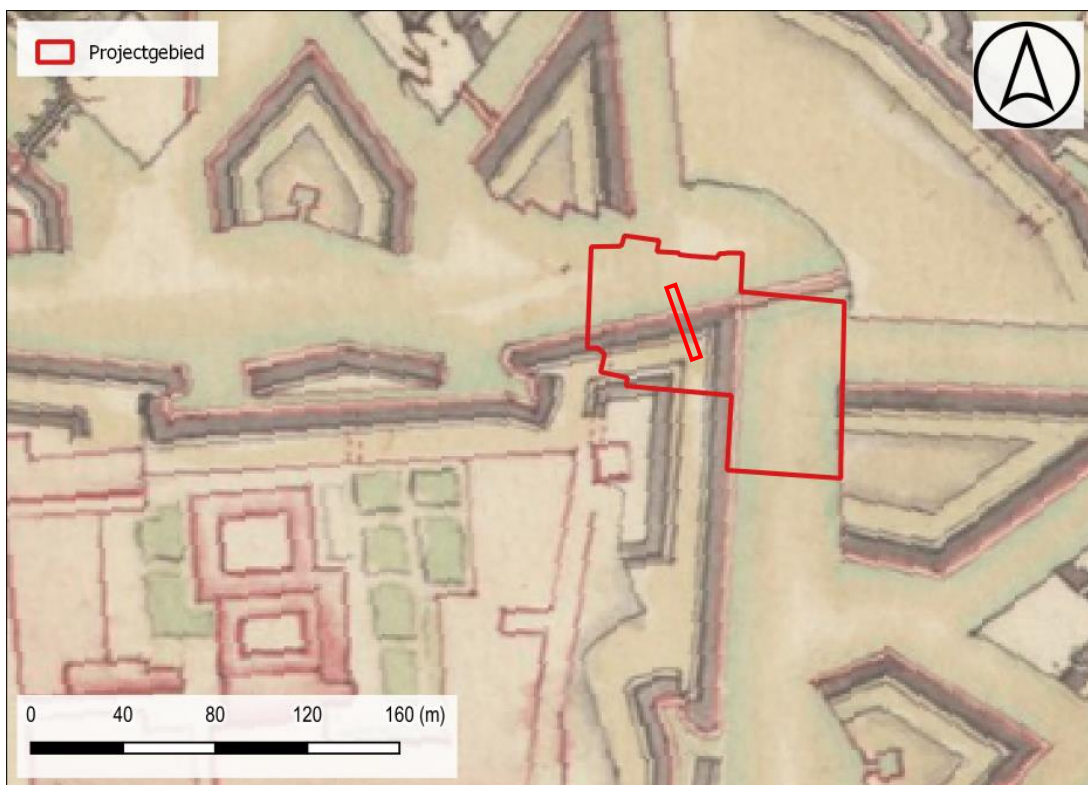
Andere structuren zijn anomalieën 1 en 2 en betreffen immers een bestaand pad en weg. Anomalieën 4, 5 en 6 situeren zich in de openbare weg. Tijdens de GPR-scan werd al heel veel hinder ondervonden van het verkeer (ondanks afzetten van de weg). Dus puur praktisch lijkt het ons niet aangewezen om die zones aan een puttenonderzoek te onderwerpen in deze fase (input geven aan ontwerp) van het onderzoek. Dit kunnen aandachtspunten zijn bij de uitvoering van latere werkzaamheden. Anomalie 8 bevindt zich onder de asfaltweg waardoor het dus in deze fase technisch moeilijk wordt om die te onderzoeken. Anomalieën 9 en 10 worden gezien als recente zaken. Waarbij 9 mogelijk een dempingspakket van de gracht voorstelt of te maken heeft met de aanleg van de laatste zwembadfase. 10 is dan cartografisch duidelijk te koppelen aan de eerste zwembadfase zoals ook door 3Dsoil wordt aangegeven. Bij controle van de GPR-scans en na georeferentie van enkele historische kaarten merkten we op enkele scans echter ook een vaag spoor op. Dit spoor lijkt qua vorm en positie overeen te komen met de terugkerende Vaubanmuur.

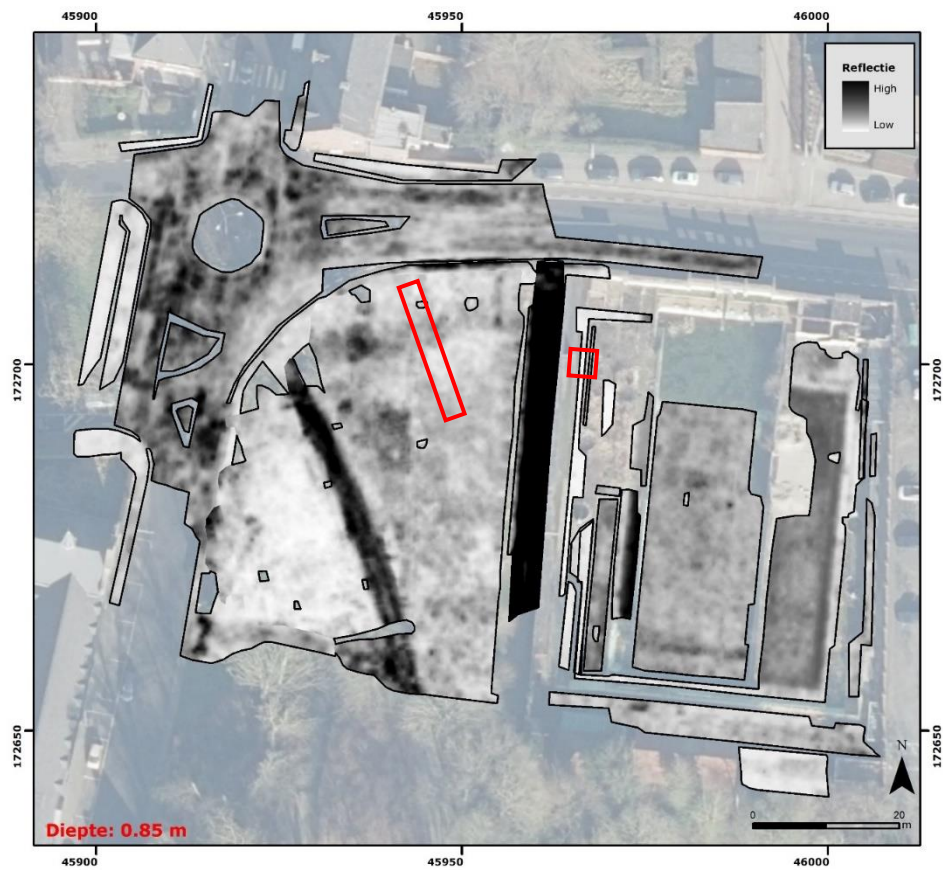
Figuur 36: synthesesfiguur uit het rapport van 3Dsoil met aanduiding van de meeste prominente GPR-reflecties, waar dus heterogeniteiten in opbouw (massieven, funderingen, wapening, holtes) verwacht worden.

Figuur 37: horizontale snede van het GPR-onderzoek (diepte ca. 85cm)

Figuur 38: Kaart uit 1715 met aanduiding van projectgebied en proefsleuf op de terugkerende Vaubanmuur.

Figuur 39: horizontale snede van het GPR-onderzoek (diepte ca. 85cm) met aanduiding van de gewenste proefputten.

1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK

De opdrachtgever plant de herinrichting van de omgeving rondom het openluchtzwembad op de hoek van de Basculestraat en Kiplinglaan te Ieper. Het volledige plangebied is ca. 7010 m² groot en wordt ingenomen door het huidige openluchtzwembad, openbaar domein en wegenis. De geplande ingrepen omvatten het uitbreiden van de bestaande zwembadkuip, omgevingsaanleg en de verbinding maken tussen de nieuwe waterpartij en de Hoge Wieltjesgracht. Deze verbinding wordt gerealiseerd door middel van een open sleuf en ingegraven koker. De geplande ingrepen beslaan een gecombineerde oppervlakte van ca. 5835 m².

De stad Ieper is gegroeid vanuit een nederzetting op de rand van het alluvium van de Ieperlee. Het plangebied bevindt zich aan de westzijde van de rivier, ten noordoosten van het historische stadscentrum. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het plangebied een profiel weer dat is opgebouwd uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen tot vroeg-Holoceen. De bodemkaart geeft ter hoogte van het plangebied geen informatie weer. In het kader van een onderzoek met wetenschappelijke vraagstelling dat reeds werd uitgevoerd op vraag van de opdrachtgever werden reeds een geofysisch onderzoek en enkele gerichte proefputten uitgevoerd. Tijdens het geofysisch onderzoek werd het verloop van de Vaubanmuur herkend. Tijdens het proefputtenonderzoek werden in 1 haakse sleuf muurresten aangetroffen op een diepte van ca. 3,35 m onder het bestaande maaiveld. Tijdens dit onderzoek werd vastgesteld dat een deel van de muur reeds was afgebroken. De bovenste meters van het bodemprofiel bestaat dan ook uit een ophogingspakket dat gekoppeld kan worden aan de heropbouw na WOI.

Uit het cartografische materiaal kan afgeleid worden dat het plangebied buiten de binnenste, 13^e-eeuwse omwalling gelegen is. Uit het plan van Guillaume Du Thielt, die de situatie eind de 14^e eeuw schetst, tijdens het Beleg van Ieper in 1384, kan afgeleid worden dat het oostelijke terreindeel deels samenvalt met de middeleeuwse stadsgracht. In het westen lijkt een gebouw weergegeven. Na dit beleg worden nieuwe verdedigingswerken aangelegd. Deze Bourgondische vesten blijven grotendeels aanwezig tot het laatste kwart van de 17^e eeuw. Onder invloed van veranderende militaire tactieken en artillerie worden de vestingen verder uitgebouwd naar ontwerp van Vauban. Op de gedetailleerde plannen van de Ieperse Vaubanversterkingen is te zien dat een groot deel van het plangebied samenvalt met de toenmalige vestingsgracht. In het westen valt het plangebied samen met een bastion. Langs de noordelijke grens van het plangebied is eveneens een beer op de stadsgracht te zien. Doorheen de verschillende plannen van de vestingen is te zien dat deze doorheen de tijd stelselmatig gewijzigd worden. Tijdens de Hollandse periode wordt de Vaubanmuur voorzien van een nieuw parement uit gele baksteen. Het oorspronkelijke Vaubanbastion ter hoogte het plangebied is op 19^e-eeuwse kaarten nog te zien. Direct ten oosten is een nieuwe halve maan te zien. Vanaf de 2^e helft van de 19^e eeuw wijzigt de Belgische militaire doctrine en wordt Antwerpen omgedoopt tot nationale redoute en wordt gestart met de constructie van de Brialmontforten. Hierop wordt besloten om de Ieperse vesten te ontmantelen die in tussentijd hun functie verloren hadden. Het openluchtzwembad wordt gerealiseerd in 1884 en had initieel een militaire functie. Tijdens WOI wordt de stad Ieper het steunpunt voor de geallieerde troepen in het noorden van het westelijke front. De frontlijn komt in een wijde boog ten oosten van de stad te liggen. Op loopgravenkaarten zijn ter hoogte van het plangebied geen structuren weergegeven. De stad wordt herschapen tot een ware ruïne, ook het zwembad wordt zwaar beschadigd.

In de ruime omgeving van het plangebied zijn meerdere archeologische vindplaatsen gekend. Ten noordwesten van het onderzoeksgebied, aan de Westkaai, werden bij vlakdekkend onderzoek restanten opgegraven van een voorwerk van de Vaubanvesten. Dit betrof onder meer zwaar gefundeerde bakstenen muren. Tijdens dit onderzoek werden eveneens 2 baksteenovens onderzocht. Bij een werfcontrole op een perceel dat in het zuiden aansluit bij deze opgraving werden tevens enkele bakstenen steunberen in kaart gebracht. De meerderheid van de gekende waarden is echter te situeren ten zuiden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van het stadscentrum. Dit betreft voornamelijk resten van wonen en werken in de middeleeuwse en vroegmoderne stad. Naast resten van bewoning en ambachtelijke activiteiten werden op meerdere locaties ook restanten van de jongere stadsversterkingen omheen leper in kaart gebracht. Bij onderzoek doorheen de binnenstad worden regelmatig ook relictten uit WOI aangetroffen. Dit betreft voornamelijk loopgraafsegmenten, impactkraters en uitrustingsstukken.

Concreet kan ter hoogte van het plangebied nog uitgegaan worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Indien de cartografische bronnen en de geplande werken aan elkaar worden afgetoetst kan geconcludeerd worden dat een deel van deze werkzaamheden samenvallen met grachtvulling van na de opgave van de stadsvesten. De kans dat verder archeologische opvolging ter hoogte van deze oude grachten nog leidt tot kenniswinst wordt als zeer beperkt ingeschat. De werkzaamheden ter hoogte van westelijke zwembadmuur vallen echter grotendeels samen met de gekarteerde Vaubanmuur. Tevens wordt in de noordelijke zone van de Vaubanmuur de aanzet verwacht van de beer en de bijhorende sluisinstallatie. In de graszone ten westen van het zwembad wordt o.a. de aanwezigheid van een duiker uit 1884 verwacht. Hier wordt een diepere ingreep uitgevoerd waardoor eventueel aanwezige relictten er eveneens bedreigd zijn. Op basis van de geplande werken, cartografische bronnen en het reeds uitgevoerde onderzoek kan een zone afgebakend worden van ca. 673 m² waar archeologisch onderzoek mogelijk nog kan leiden tot kenniswinst. Vanwege de verwachting en de aard van de geplande ingrepen wordt in dit geval een werfbegeleiding als meest geschikte onderzoeksmethode ingeschat. Op deze wijze kunnen vrijgekomen relictten onmiddellijk geregistreerd en bestudeerd worden en indien nodig ex-situ bewaard worden.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

DEWILDE M. 2015, Vondstmelding in de Diksmuidestraat in Ieper, (Ieper, Prov. West-Vlaanderen), Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 20.

CORNILLIE J., *Ieper door de eeuwen heen*, Ieper, 1950.

MUS O. 1997, *Het Beleg van Ieper in 1383. De vernietiging van de buitenwijken en integratie van de bewoners van deze wijken in de binnenstad*, in: *Gidsenkroniek Westland*, 35-1, 19-37.

MUS O. 1998, *L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400*, in: DEWILDE M., ERVYNCK A. & WIELEMANS A. (eds.), *Ypres and the Medieval Cloth Industry in Flanders. Archaeological and Historical Contributions*, 43-56.

MUS O. 2010, *De Geschiedenis van de Middeleeuwse grootstad Ieper: Van Karolingische villa tot de destructie in 1914*, 92 p.

OPSOMMER, R. 2008. Vauban en de Ieperse Vestingen: Catalogus naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling (online geraadpleegd).

TERMOTE J. 1990, Het stadsarcheologisch onderzoek te Ieper in 1988-1989, in: *Westvlaamse archaeologica*, jg. 6, afl. 3, pp. 65-78.

VAN RANST, E. & SYS, C. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.

KAARTMATERIAAL

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778]

Atlas der Buurtwegen d.d. 1842

Topografische kaart van Vandermaelen d.d. 1846 – 1854

Popp-kaart d.d. 1842-1879

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied ten aanzien van de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Ieper.	2
Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 3: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)	4
Figuur 4: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)	6
Figuur 5: Synthese geplande werken weergegeven op de meest recente luchtopname (Bron: Geopunt).	8
Figuur 6: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	9
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	10
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)	10
Figuur 9: overzicht van de drie werkputten (1 tem 3) geprojecteerd t.o.v. het GRB en het projectgebied (@Geopunt).	12
Figuur 10: fotografische luchtopname van de proefput met het openluchtwembad op de achtergrond.	13
Figuur 11: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	15
Figuur 12: Microtopografische kaart met aanduiding van het alluvium (TERMOTE 1990, fig. 2).	16
Figuur 13: Ieper tijdens de 11de en 12de eeuw, (MUS 1998, fig 2.)	17
Figuur 14: Ieper aan het eind van de 13de eeuw (Termote, 1990, Fig. 3-III).....	18
Figuur 15: Ieper tijdens het tweede kwart tot het einde van de 12de eeuw. (Termote, 1990; fig. 2-II)	18
Figuur 16: Ieper in de 13de eeuw (Mus, 2010, 41.)	19
Figuur 17: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). Legende: 1. Ieperlee; 2. Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3. Sint-Maartensmotte en neerhof, 11B; 4. Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw)	20
Figuur 18: Ieper en buitenwijken tijdens de 13de eeuw (Mus, 1998, figuur 4).	21
Figuur 19: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Guillaume Du Thielt. 1383.	22
Figuur 20: Oud plan van de Stad Ieper, uit de drukkerij van Annoy-Vandevyver, reproductie uit 1815 op basis van een kaart uit 1500.	23
Figuur 21: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Braun & Hogenberg, 1575 (Stadsarchief Ieper).	23
Figuur 22: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan uit Sanderus' Flandria Illustrata (ca. 1640).	24
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op een plan met de Vaubanversterking uit 1684.	25
Figuur 24: Projectgebied bij benadering weergegeven op een plan van 1715.	25
Figuur 25: Visualisatie van de locatie van het projectgebied op een maquette van Ieper.	26
Figuur 26: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt).	27
Figuur 27: Projectgebied bij benadering weergegeven op een plan uit 1816 (Bron: NGI Cartesius).	28

Figuur 28: Hypothetische snede ringmuur op oude vestingsmuur. [Stadsarchief Ieper: Dossier GO1/Doos 135 - Map: Opbouw kabiene en kledkamers).....	30
Figuur 29: Aanduiding van beschreven elementen (Witdouch, A.	31
Figuur 30: Projectgebied weergegeven op een loopgravenkaart van maart 1918 (Bron: Memory Maps Ieper 20-28NW-6-200318-S-Railways).....	32
Figuur 31: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt).....	32
Figuur 32: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt).....	33
Figuur 33: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt).....	33
Figuur 34: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt).....	34
Figuur 35: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt).....	34
Figuur 36: synthesesfiguur uit het rapport van 3Dsoil met aanduiding van de meeste prominente GPR-reflecties, waar dus heterogeniteiten in opbouw (massieven, funderingen, wapening, holtes) verwacht worden.....	37
Figuur 37: horizontale snede van het GPR-onderzoek (diepte ca. 85cm)	38
Figuur 38: Kaart uit 1715 met aanduiding van projectgebied en proefsleuf op de terugkerende Vaubanmuur.....	38
Figuur 39: horizontale snede van het GPR-onderzoek (diepte ca. 85cm) met aanduiding van de gewenste proefputten.	39

BOORLIJST

Niet van toepassing

CHRONOLOGISCH KADER

